

1988

К. ГРИГОР'ЄВ



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
при РНК УРСР
1940

207A

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM
OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

1988.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

К. ГРИГОР'ЄВ

РАДЯНСЬКА
ЛИТВА



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
при РНК УРСР
1940

Nr inwent. 1988.



947.45"1569/
1940"
=83



21 липня 1940 р. навіки увійде в історію литовського народу як найбільш радісний і великий день. В цей день Народний сейм Литовської республіки проголосив Литву Радянською Соціалістичною Республікою і звернувся до Верховної Ради СРСР з просьбою прийняти Литовську Радянську Республіку до складу СРСР.

Назавжди знищена в Литві влада буржуазії і поміщиків. Литовський народ скинув з себе кайдани капіталістичного рабства. Відійшли в минуле безправ'я народних мас, національне гноблення, жорстока експлуатація і безпросвітні злидні. Визволений литовський народ стоїть на порозі нового, щасливого життя. Він знає, що віднині його праця не буде джерелом збагачення купки паразитів. Він знає, що майбутнє надійно забезпечене, бо той, хто посміє посягнути на свободу і мирну працю народу, який увійшов в братерську сім'ю народів великого Радянського Союзу, зверне собі шию. На сторожі його мирної творчої праці стоятиме вся могутність доблесної Червоної Армії, непереможна сила 193-мільйонного радянського народу.

Литовський народ знає, що, входячи до складу СРСР, він зуміє швидко створити і у себе соціалістичну промисловість, ліквідувати безробіття — цей постійний бич трудящих капіталістичних країн. Він знає, що тільки радянська влада дасть землю селянам, тільки вона може забезпечити швидке господарське піднесення і всебічний розквіт національної культури. Тому, коли литовський народ дістав можливість вільно вибрати шлях свого дальшого розвитку, вільно вирішити дальшу долю своєї країни, вибрати між капіталізмом і соціалізмом, — він ясно і недвозначно висловився за радянську владу, за соціалізм.

В перевагах радянської влади і соціалізму трудящі Литви переконались на історичному досвіді народів СРСР. Правда про вільне, щасливе життя в Країні Рад давно пройшла в гущу литовського народу всупереч усім перепонам, які ставили на її шляху реакційні правителі старої Литви. Ніяка брехня і наклепи на Радянський Союз, в яких вправлялась сметонівська кліка, не могли знищити віру литовського народу в СРСР — батьківщину всіх трудящих, віру в близьке визволення від гніту і насильства.

Литовський народ став рівноправним членом сім'ї народів могутнього Радянського Союзу і разом з усіма трудящими нашої соціалістичної батьківщини, керований ленінсько-сталінською партією більшовиків, керований великим Сталіним, піде вперед до завоювання нових перемог комунізму.

З МИНУЛОГО ЛИТВИ

З усіх прибалтійських республік Литва знаходиться найдалше на південь. Литовська держава виникла в нестійкій обстановці, після першої світової війни, коли великі імперіалістичні держави кроїли Європу на свій розсуд.

На протязі чотирьох століть, починаючи з кінця XIV віку і до кінця XVIII віку, Литва фактично була під верховенством панської Польщі. В 1386 р. Польща нав'язала Литві угоду про персональну унію, тобто про формальне об'єднання обох держав, з спільним монархом з династії Ягеллонів. В 1569 р. Польща примушує Литву укласти в Любліні угоду про реальну унію, тобто про фактичне об'єднання обох держав і створення спільних органів державного управління. Панівні позиції в цій державі належать польським панам і шляхті.

На протязі чотирьох століть польське панство і шляхта переслідували литовський національний рух, топтали ногами найелементарніші права литовців, душили найменший прояв їх національних почуттів. При польському пануванні становище трудящих мас Литви систематично і неухильно гіршало. Основна маса населення — селяни, що були в кріпосній залежності, все сильніше й сильніше закабалялись. Досить вказати, наприклад, що під кінець XVI і в першій половині XVII віку кількість панщанних днів дійшла до шести на тиждень. Крім панщини литовські селяни платили натуральний чинш і виконували різні роботи в поміщицьких маєтках.

Польські земельні магнати, підкоривши Литву, неспроможні були забезпечити охорону литовської території. У другій половині XVII віку і на початку XVIII віку територія Литви зазнавала багаторазових набігів шведських військ, які спалювали дотла литовські села.

Важким тягарем лягали на литовський народ численні війни, які вела забіякувата панська Польща. Так, наприклад, стародавню столицю Литовської держави Вільно протягом першого десятиліття XVIII віку тричі — в 1702, 1706 і 1708 рр. — захоплювали шведи, накладали на неї контрибуцію, грабували і руйнували.

В 1795 р. Литва була приєднана до Росії, в складі якої вона знаходилась до 1915 р., коли її територія була окупована німецькими військами.

Литовське селянство, що зазнавало нестримної експлуатації спочатку литовських і польських, а потім і російських поміщиків, не раз піднімалось на боротьбу за своє визволення. Швидкий ріст світової торгівлі в другій половині XVIII віку, посилення попиту в Західній Європі на сільськогосподарські продукти, збільшення чисельності литовського населення, яке помітно поріділо у другій половині XVII віку в результаті нескінченних воєн і двох моровиць, — все це породило у литовських поміщиків прагнення посилити кріпосницьку експлуатацію. Кількість панщанних днів почала швидко зростати. А це в свою чергу викликало ріст селянського руху. Посилились «безпорядки»: то там, то тут спалахували селянські повстання, які панська Польща придушувала з надзвичайною жорстокістю. Так, наприклад, масове селянське повстання в Шавельській економії в 1769 р. буквально було потоплене в крові.

В царській Росії становище литовського селянства все гіршало. Польські, російські і литовські поміщики були вершителями долі селянських мас. «Непокірливих» селян віддавали в рекрути — в жакливу солдатську каторгу на 25 років. Питання про те, кого «забрити» в солдати, завжди вирішував поміщик. Він мав також право зсилати селян в далекий Сибір. Посилення поміщицької експлуатації знову викликає ріст селянського руху. З початку XIX віку піднімається нова хвиля селянських повстань, яка досягає особливо великого розмаху в 1831 р. Царські війська жорстоко розправлялись з повстанцями.

Кріпосницька експлуатація литовського селянства досягає максимальних розмірів в 40 і 50-х роках XIX віку,

коли, з одного боку, під впливом швидкого розвитку капіталізму в Західній Європі особливо збільшився попит на російський хліб, а, з другого боку, в зв'язку з підготовкою селянської реформи 1861 р. поміщики посилили грабування селян. Розширяючи свої посіви, поміщики відбирають у селян землю, переводять тисячі селян у дворові і батраки, насильно надають селянам «волю» (без землі, звичайно). Реформа 1861 р. лишила селян «тимчасово зобов'язаними», тобто примусила їх, як і раніш, відбувати панщанну повинність до складення уставних грамот. На нове посилення поміщицького гніту селянство відповідає повстаннями, які протягом 1861 — 1863 рр. охопили буквально всю Литву. Для утихомирення селян були послані великі військові частини. Тисячі повстанців були повішені, тисячі заслані в Сибір. Наляканий повстаннями царський уряд змушений був видати наказ про скасування з 1 травня 1863 р. панщанної повинності на основі положення про «тимчасовозобов'язаних», знизити на 20% розмір викупних платежів, наділити частину безземельних селян землею, закріпити за селянами землю, якою вони були наділені при кріпосному праві.

Входження Литви до складу Росії все ж відкривало перед литовським селянським господарством значно ширші перспективи розвитку, ніж в умовах гніту панської Польщі. Це дало себе знати в другій половині XIX віку, коли швидкий розвиток капіталізму в Росії привів до господарського піднесення і в Литві, економічно тісно зв'язаній з російським господарством.

У другій половині XIX віку в Литві виникають промислові підприємства. Рoste литовський робітничий клас. В 90-х роках виникає ряд профспілок і соціалістичних груп. Посилюється національно-визвольний рух.

В революції 1905 р. литовський робітничий клас активно бореться проти царизму рука в руку з усім російським пролетаріатом. Під впливом ростущого робітничого руху більш рішучими стають вимоги і литовського селянства. Поразка революції 1905 р. привела до розгрому революційного руху в Литві.

Багато десятиліть трудящі Литви йшли разом з російськими робітниками в героїчній боротьбі проти самодержавства, проти поміщиків і буржуазії.

Під впливом перемоги пролетарської революції в Росії в Литві почав швидко наростати революційний рух, який особливо посилювався під кінець 1918 р. Після краху кайзе-

рівської монархії литовський народ відкрито вимагав вигнання окупаційних військ з країни і встановлення в Литві радянської влади. В середині грудня 1918 р. у Вільно та інших містах Литви була проголошена влада рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. Був утворений тимчасовий робітничо-селянський уряд, на чолі якого став Міцкевич-Капсукас. Литовський буржуазний уряд втік у Ковно. 16 грудня 1918 р. тимчасовий революційний уряд проголосив Литовську Радянську Соціалістичну Республіку. В лютому 1919 р. сталося об'єднання з Білоруською Радянською Республікою. Виникла Радянська Соціалістична Республіка Литви і Білорусії. Однак радянська влада в Литві протрималась всього лише 103 дні і була задушена інтервентами, які використали для своїх цілей і Польщу. 20 квітня 1919 р. польські білобандити захопили Вільно. Вся територія Литовської Радянської Республіки була окупована. Влада перейшла в руки буржуазії і поміщиків, у робітників і селян не вистачило тоді сил вдержати завойовану владу.

4 квітня 1919 р. в Литві була прийнята тимчасова конституція. Аж до скликання установчих зборів керівництво державою перейшло до тимчасового уряду Сметони і державної ради (таріби) — в складі 40 чоловік. 15 квітня 1920 р. були проведені вибори в установчий сейм (збори), якому таріба передала свої повноваження.

1 серпня 1922 р. установчий сейм прийняв конституцію, згідно з якою Литва була оголошена демократичною республікою.

Першою державою, що визнала незалежність Литовської республіки, була Радянська Росія, яка уклала 12 липня 1920 р. мирний договір з Литвою. Англія і Франція визнали незалежність Литви лише в грудні 1922 р.

12 липня 1940 р., в день двадцятиліття радянсько-литовського договору, Литовське телеграфне агентство писало:

«Цей договір мав для нас, литовських громадян, величезне значення. Він був фундаментом, на якому виникла Литовська держава. Без нього самостійність Литви була б немислима...

Підписуючи цей договір, радянський уряд не забув про інтереси дрібного селянства Литви. В примітці до статті восьмої говориться, що литовський уряд не має права вивертати з малоземельних селян борги різним російським банкам».

Литовське телеграфне агентство у своєму повідомленні спеціально підкреслило той факт, що радянський уряд передав литовському уряду 3 млн. крб. золотом.

«Така матеріальна допомога, — пише Литовське телеграфне агентство, — відіграла вирішальну роль при відбудуванні економіки Литви. Одержані 3 мільйони карбованців золотом були першим золотим резервом для покриття банкнот, що їх випускала Литва. Радянська Росія дала ці кошти, не зважаючи на те, що сама вела в той час війну з імперіалістичною Польщею і потребувала грошових ресурсів. Все, що було обіцяно по договору, було виконано в умовлений строк.

Радянський Союз перший визнав Литву. З його допомогою Литва змогла почати своє державне, культурне і господарське життя».

Радянський Союз завжди прагнув до розвитку і зміцнення дружніх відносин з Литовською республікою.

28 вересня 1926 р. між СРСР і Литовською республікою був укладений договір про ненапад і мирне розв'язання конфліктів. В лютому 1929 р. між Литвою і СРСР був підписаний в Москві протокол про дострокове введення в силу пакта Бріана — Келлога, 6 травня 1931 р. був продовжений договір від 1926 р., а 4 квітня 1934 р. цей договір був достроково продовжений до 31 грудня 1945 р. 5 липня 1933 р. між СРСР і Литовською республікою була підписана конвенція про визначення агресора.

Коли в Західній Європі спалахнув пожар війни, радянський уряд, прагнучи не допустити поширення війни на схід Європи, захистити рубежі СРСР і сусідніх з ним малих народів, уклав 10 жовтня 1939 р. з Литвою договір про передачу Литовській республіці міста Вільно і Віленської області і про взаємодопомогу між Радянським Союзом і Литвою. Цей договір був величезною демонстрацією незмінності мирної політики СРСР, новою перемогою сталінської політики зміцнення дружби між народами. Договір повністю відповідав інтересам обох держав. Він зміцнював безпеку північно-західних кордонів СРСР і посилював стратегічні позиції великої Радянської держави. Разом з тим договір надав Литві такі гарантії, яких не може надати їй капіталістична держава. В цьому договорі був повністю додержаний принцип рівноправності націй, з якого виходить Радянський Союз у своїх взаємовідносинах з усіма державами, — чи то малі, чи то великі держави.

Імперіалістичні держави завжди розглядають малі держави або як своїх васалів, зобов'язаних виконувати волю своїх «покровителів», або як розмінну монету у великому імперіалістичному торзі.

Володимир Ільч Ленін на Всеросійській партійній конференції в грудні 1919 р. говорив, що один з прийомів боротьби англо-французького імперіалізму проти Радянської Росії полягає в тому, «щоб використати проти нас маленькі держави». Ленін підкреслював, що «всі способи тиснення, фінансового, продовольчого, воєнного, були пущені в хід», щоб змусити сусідні з нами малі держави, в тому числі і Литву, виступити проти нас. Однак уже тоді «спроба великих держав, під впливом яких безумовно і беззастережно перебувають всі маленькі країни, спроба їх мобілізувати маленькі країни проти нас, зазнала краху... Кожна з цих маленьких країн,—говорив Ленін,—уже спробувала на собі лапи Антанти. Вони знають, що коли французькі, американські і англійські капіталісти говорять: «Ми вам гарантуємо незалежність» — це на практиці значить: «Ми у вас скуповуємо всі джерела ваших багатств і тримаємо вас в кабалі. Крім того, ми вас третируємо з нахабством офіцера, який приїхав в чужу країну управляти і спекулювати і ні на кого не хоче зважати». Вони знають, що часто й густо англійський посол в такій країні значить більше, ніж будьякий тамтешній цар або парламент. І якщо цих істин дрібно-буржуазні демократи досі зрозуміти не могли, то тепер дійсність змушує їх це зрозуміти. Виявляється, що у відношенні до буржуазних і дрібно-буржуазних елементів маленьких країн, яких грабують імперіалісти, ми являємо собою якщо не союзників, то сусідів більш надійних і цінних, ніж імперіалісти»¹.

Так говорив Ленін понад 20 років тому. За ці роки малі держави не раз мали можливість переконатися в тому, що Радянська країна веде політику, в корені відмінну від політики імперіалістичних держав. За ці роки малі держави мали багато доказів миролюбства Радянського Союзу, його безкорисливості і кровної заінтересованості в збереженні миру і розширенні ділових зв'язків з усіма країнами.

Особливо яскраво миролюбна політика Радянського Союзу проявилась в розв'язанні так званого віленського

¹ Ленін, т. XXIV стор. 563.

питання, яке протягом останніх 19 років відіграло в історії Литви велику роль.

У квітні 1919 р. польські війська зайняли Вільно і Віленську область. Уряд Радянської Росії ніколи не визнавав цього імперіалістичного загарбання. Молода Радянська держава ще 12 липня 1920 р., укладаючи мирний договір з Литвою, продемонструвала перед усім світом свою повагу до суверенних прав, самостійності і державної цілісності Литовської республіки. Договір з Литвою застерігав, що Вільно і Віленська область становлять частину литовської території. Дружні відносини між Радянською Росією і Литовською республікою не обмежились укладенням мирного договору. В цей час Радянська Росія вела війну з Польщею, війська якої вторглись на радянську територію. В дні підписання мирного договору з Литвою доблесна Червона Армія розгромила польські війська, які безладно відступали. 14 липня 1920 р. поляки були вибиті з Вільно, а через деякий час Червона Армія очистила від польських військ територію Віленської області. 9 серпня частини Червоної Армії залишили Віленську область, радянський уряд передав на основі мирного договору Литовській республіці її столицю.

Після того як радянські війська залишили Вільно і Віленську область, між Литвою і Польщею 7 жовтня 1920 р. була підписана в Суwalkах угода, по якій Польща визнавала територію Віленської області складовою частиною Литовської республіки. Але не встигло ще чорнило просохнути на договорі, підписаному Польщею, як частини польської армії на чолі з генералом Желіговським порушили польсько-литовський кордон і вторглись в межі Віленщини. Через два дні після підписання польсько-литовського договору, 9 жовтня 1920 р., польські війська окупували Вільно.

Литовський уряд направив Лізі націй протест проти дій польського уряду. Але Ліга націй, керована Англією і Францією, фактично санкціонувала насильствене захоплення Вільно.

18 березня 1923 р. конференція послів країн Антанти підтвердила і, так би мовити, «узаконила» захоплення Віленщини Польщею.

Литовська республіка не визнала приєднання Вільно і Віленської області до Польщі, як не визнавала всіх постанов Ліги націй по цьому питанню. Литовський народ продовжував вважати Віленську область своєю терито-

рією, а Вільно — своєю столицею. Прийнята в 1922 р. конституція Литовської республіки вказувала, що столицею держави є Вільно. Каунас вважався лише тимчасовим місцем перебування литовського уряду.

Уряд Радянського Союзу ніколи не змінював своєї точки зору на віленське питання. Це досить яскраво виявилось під час підписання 28 вересня 1926 р. договору про ненапад і мирне розв'язання конфліктів між Литовською республікою і СРСР. В ноті, посланій урядом СРСР президентові Литовської республіки з приводу підписання цього договору, підкреслювалось, що Радянський Союз не вважає віленське питання розв'язаним і не змінив свого негативного ставлення до захоплення Вільно Польщею.

Багато раз намагалась панська Польща примусити Литву визнати захоплення Вільно і відновити дипломатичні відносини. Багато раз, у зв'язку з цим, відносини між Польщею і Литвою доходили особливої гостроти. Так, наприклад, в 1927 р. справа мало не дійшла до збройного конфлікту, і тільки завдяки енергійному втручання Радянського Союзу мир в цій частині Європи був збережений. Ще більшого загострення відносини між Польщею і Литвою дійшли весною 1938 р., коли Польща пред'явила Литві ультиматум, зосередивши одночасно на кордоні три дивізії моторизованої піхоти, артилерію і кілька ескадриль авіації. Зарозумілі шляхтичі намагались спровокувати Литву на збройний конфлікт. Війна, здавалось, була неминуча, але і на цей раз втручання Радянського Союзу відвернуло кровопролиття. Радянський Союз, як писала про це «Правда» 27 березня 1938 р., сприятливо ставлячись до відновлення нормальних дипломатичних відносин між Польщею і Литвою, в той же час довів до відома польського посла в Москві, що Радянський Союз рекомендує Польщі не вдаватися до сили і лишає за собою свободу дій в разі збройного нападу на Литву. Ця заява Радянського Союзу відіграла свою роль: польський ультиматум був складений в більш поміркованих висловах.

Литовський уряд, не бажаючи загострювати становище на своїх кордонах, прийняв польський ультиматум, в якому було висунуто дві вимоги — відновлення дипломатичних і економічних відносин і відновлення залізничного, поштово-телеграфного та інших видів зв'язку з Польщею. Однак для всіх було очевидно, що Польща

лише тимчасово відмовилась від своїх загарбницьких планів у відношенні до Литви. Загроза незалежності Литовської держави була лише на час відсунута.

Тільки тоді, коли штучно створена польська держава, що жила грабуванням чужих земель, розпалась, як картковий домік, коли безпосереднім сусідом Литви став могутній Радянський Союз, загроза незалежності і державній цілісності Литовської республіки зникла. А договір про взаємодопомогу, укладений між Литвою і Радянським Союзом, був могутньою гарантією цієї незалежності.

Цей договір ліквідував історичну несправедливість, вчинену країнами Антанти у відношенні до Литви, і показав приклад цілком нових відносин між державами. Радянський Союз і Литовська республіка зобов'язувались «подавати один одному всяку допомогу, в тому числі і воєнну», в разі нападу або загрози нападу на одного з них; СРСР зобов'язувався допомогти Литві озброїти її армію; обидві країни зобов'язались «спільно здійснювати захист державних кордонів Литви», для чого СРСР дістав право держати в Литві певну кількість наземних і повітряних сил. Обидві сторони зобов'язались «не укладати якихнебудь союзів, не брати участі в коаліціях, спрямованих проти однієї з Договірних Сторін».

СРСР передав Вільно і Віленську область Литві.

Цей акт Радянського Союзу викликав в Литві небувалу радість. По всій країні прокотилась хвиля народних демонстрацій, в яких литовський народ виразив почуття глибокої вдячності народам Радянського Союзу і його вождю. Ось що писав з цього приводу відомий литовський письменник Петрас Цвірка: «Місто Вільно передано Литві. Грабіжницький акт захоплення литовської столиці, учинений 19 років тому генералами панської Польщі, тепер скасований. Радянський уряд зрозумів сподівання литовського народу. І на цей раз СРСР показав себе справжнім захисником і покровителем малих народів. Весь литовський народ радіє з приводу передачі Вільно Литві і особливо з приводу пакту про взаємодопомогу між СРСР і Литвою. Ми тепер знаємо, що за нашими плечима стоїть могутній Радянський Союз і що умови для нашої мирної праці забезпечені.

Передові литовські письменники, від імені яких я говорю, висловлюють глибоку подяку Радянському Союзу і його вождям — великому Сталіну, Молотову, Ворошилову».

Устами письменника Цвірка говорить весь литовський народ.

Договір про взаємодопомогу між Радянським Союзом і Литовською республікою створив міцні гарантії тривалого миру в Східній Європі.

Цей договір забезпечував разом з тим і умови для всемірного розширення економічних зв'язків між СРСР і Литвою. Він справив дуже благотворний вплив на розвиток литовської економіки. Не зважаючи на те, що війна в Європі відрізала Литву від Англії і Франції, куди вона експортувала раніше 74% своїх сільськогосподарських товарів, зовнішня торгівля Литви майже не зазнала втрат. Розширення економічних зв'язків Литви з Радянським Союзом привело до того, що перше півріччя після підписання радянсько-литовського договору було відзначене збільшенням експорту ряду литовських товарів. Баланс зовнішньої торгівлі Литви зведений за цей період з активом в 30,4 млн. лит.

З Радянського Союзу Литва ввозила в достатній кількості рідке паливо, добрива, ввіз яких збільшився з 25 тис. т в 1939 р. до 60 тис. т в 1940 р. Литва ввозила з Радянського Союзу також сталь, залізо, сільськогосподарські машини, бавовну і ряд інших товарів. Розширення економічних зв'язків з СРСР привело до того, що почали розширятися старі промислові підприємства і будуватись нові. Так, в 1940 р. почалось будівництво ряду цегельних заводів, цементного заводу, цукрового, заводів по переробці деревини, трикотажних і харчових фабрик, радіо- і велозаводу, фабрики металевих виробів і т. д. Державний бюджет Литви збільшився в 1940 р. на 82 млн. лит порівняно з 1939 р.

Інтереси литовського народу ані трохи не збігалися з інтересами плутократичної кліки, яка стояла при владі і яку очолював президент Сметона. Якщо народ з захопленням зустрів укладення договору про взаємодопомогу з Радянським Союзом, то сметонівська кліка була незадоволена. Вона боялась, і не без підстави, що самий факт встановлення дружніх відносин з Радянським Союзом змусить її рано чи пізно ослабити режим кривавого терору. А без терору влада найреакційнішого союзу таутиників не могла б протриматись і одного дня. Сметонівська кліка всіляко гальмувала розширення зв'язків литовського народу з радянським народом. Ось кілька характерних прикладів.



Коли литовські письменники готувались відзначити юбілей великого радянського поета Володимира Маяковського, міністерство внутрішніх справ потрібувало від організаторів вечора подати повний текст змісту доповідей про Маяковського, його віршів і поєм, які декламуватимуть. Крім того, міністерство заборонило влаштовувати відкритий вечір для широкої публіки і запропонувало обмежитись запрошенням незначного числа осіб. Литовське товариство по вивченню культури народів СРСР не згодилось з цими вимогами, і вечір, присвячений пам'яті Маяковського, був заборонений.

Коли населення міста Алітуса, де був розташований радянський гарнізон, навчившись радянських пісень, з захопленням почало співати їх, сметонівські посіпаки вмістили в газеті «Ліетувос Айдас» спеціальну відозву, звернену до населення міста, в якій говорилося: «Всі чують, як ви співаєте різні пісні, найчастіше не свої і не на своїй мові. Ці пісні ані трохи не кращі, ніж наші. Вони навіть гидкі. Співайте по-литовському свої пісні, і тоді ніхто цим не обурюватиметься».

Провокаційна політика правлячих буржуазних груп Литви у відношенні до СРСР полягала в тому, щоб, декларуючи на словах свою вірність пактові про взаємодопомогу, на ділі систематично зривати пакт, вести антирадянську пропаганду, поширювати наклепницькі чутки з метою запламувати СРСР і його мирну політику в очах литовського народу, зміцнити так звану Балтійську Антанту — військовий блок, спрямований проти СРСР. В силу цього пакт про взаємодопомогу не дав належних результатів. Коли ж, нарешті, литовський уряд докотився до організації викрадення і вбивства радянських військових службовців з розташованих в Литві радянських гарнізонів, терпінню радянського уряду настав край.

14 червня 1940 р. тов. Молотов від імені радянського уряду звернувся до литовського уряду з поданням, в якому потрібував:

«1. Щоб негайно були віддані до суду міністр внутрішніх справ п. Скучас і начальник департаменту політичної поліції п. Повелайтіс, як прямі винуватці провокаційних дій проти радянського гарнізону в Литві.

2. Щоб негайно був сформований в Литві такий уряд, який був би здатний і готовий забезпечити чесне проведення в життя радянсько-литовського Договору про взаємодопомогу і рішуче приборкання ворогів Договору.

3. Щоб негайно був забезпечений вільний пропуск на територію Литви радянських військових частин для розміщення їх в найважливіших центрах Литви в кількості, достатній для того, щоб забезпечити можливість здійснення радянсько-литовського Договору про взаємодопомогу і запобігти провокаційним діям, спрямованим проти радянського гарнізону в Литві».

«Радянський уряд, — заявив тов. Молотов, — вважає виконання цих вимог тією елементарною умовою, без якої неможливо добитися того, щоб радянсько-литовський Договір про взаємодопомогу виконувався чесно і сумлінно».

Литовський уряд змушений був згодитись на прийняття всіх висунутих радянським урядом умов. В той же день в 15 годин радянські танкові частини і мотопіхота перейшли литовський кордон і надвечір вступили в міста Вільно, Каунас і Кедайняй. Протягом кількох наступних днів частини Робітниче-Селянської Червоної Армії строго за планом вступали в межі Литви, розташовуючись в зазначених їм пунктах. Все трудяще населення Литви — буквально від малого до старого — висипало на вулиці, шляхи, майдани, щоб привітати армію великого Радянського Союзу — визвольницю від наскрізь прогнилого режиму плутократичної кліки Сметони та його посіпак.

Сам «вождь» таутининків — президент Антанас Сметона в ніч на 16 червня поспішно втік, нелегально перейшовши литовсько-німецький кордон. Видно, не сумнівався Сметона в тому, який вирок може винести йому визволений народ. З ним разом втекли найкрупніші представники литовської буржуазії і вище чиновництво. Німецькі власті інтернували Сметону.

В усіх селищах, селах, містах Литви зустріч частин Червоної Армії перетворилась в грандіозне всенародне свято. У святковому вбранні, з квітами і хлібом-сіллю зустрічали всюди робітники, селяни і трудяща інтелігенція радянських бійців. Вони знали, що Червона Армія назавжди визволить литовський народ від безправ'я, поліцейської сваволі і тяжкого, безпросвітнього життя.



17 червня був утворений новий литовський уряд на чолі з видатним литовським журналістом Юстасом Палецкісом, який протягом ряду років безстрашно боровся

проти правлячої плутократичної зграї Сметони, за що не раз зазнавав поліцейських репресій. В жовтні 1939 р., коли Радянський Союз знову повернув Литві її стародавню столицю Вільно, Палецкіс виступив в Каунасі, в парку президентського палацу з палкою промовою, в якій відкрито і мужньо заявив, що поверненням Вільно литовський народ зобов'язаний не сметонівському режиму, а тільки Радянському Союзу. Палецкіс тут же був арештований і висланий в концентраційний табір в Кре́тінгу, де він протягом кількох місяців виконував найтяжчу фізичну роботу. В Каунас він вернувся лише на початку червня 1940 р.

Поруч з Палецкісом до складу уряду ввійшли такі видатні представники литовського народу, як, наприклад, професор Креве-Міцкевичюс (віце-прем'єр і міністр закордонних справ), Матас Міцкіс (міністр земельних справ), Повілас Пакаркліс (міністр юстиції) і ряд інших. З огляду на втечу Сметони за кордон прем'єр-міністр Юстас Палецкіс, згідно з конституцією Литовської республіки, вступив у виконання обов'язків президента Литви.

Новий уряд Литви з перших же кроків показав, що він є справді народним урядом, який дбає про потреби трудящих мас. Одним з перших заходів нового уряду було звільнення з тюрм політичних в'язнів. Сотні і тисячі відданих справі робітників і селян борців, яких сметонівська кліка роками гноїла в тюрмах, вийшли на волю.

Новий народний уряд заявив у своїй декларації, що він «в своїй зовнішній політиці підтримуватиме нормальні відносини з усіма державами. Своїм першочерговим завданням він вважатиме встановлення дійсно щирих і дружніх відносин з СРСР, з яким Литва має міцний союз на основі пакту про взаємодопомогу.

Прагнення нового уряду будуть спрямовані на забезпечення повністю народних прав, піднесення культурного рівня і добробуту населення, на процвітання країни.

В числі першочергових завдань уряду буде перебудова політичного ладу, який досі був спрямований проти інтересів народу. З цією метою уряд розпустить нинішній сейм, скасує цензові вибори в самоуправління і в інші органи влади, скасує останні вибори в самоуправління, проведені Скучасом обманним способом...

Буде звернено найсерйознішу увагу на рівноправність національностей і рішуче викорінення шовінізму та між-національної розні.

Широкі реформи будуть проведені також і в області охорони здоров'я населення...

Серйозну увагу буде звернено на піднесення і розвиток освіти народних мас, яка досі була занедбана».

Здійснення всіх цих великих завдань, які поставив перед собою новий уряд, давно і настійно диктувалось самим життям. Десятиліття панування сметонівської кліки привели країну в тупик, вихід з якого міг бути знайдений тільки в корінній політичній і економічній перебудові країни.

ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ЛИТВИ

Що ж собою являє Литва?

Литва утворилась на території колишньої Російської імперії — Ковенської губернії, частини Сувальської губернії і незначних частин Віленської та Курляндської губерній. В 1923 р. рішенням Парижської конференції послів країн Антанти Литві була передана Мемельська область, відторгнута у Німеччини по Версальському договору 1919 р. і окупована до 1923 р. французькими військами. До 1923 р. Мемельською областю управляло командування французьких окупаційних військ. З 1923 і по 1939 р. Мемельська область (перейменована в Клайпедську область), що займає територію 2848 кв. км і налічує 153,7 тис. жителів, входила до складу Литви на правах автономної області. 22 березня* 1939 р. Литва уклала з Німеччиною договір, по якому Мемельська область була знов приєднана до Німеччини.

Територія Литви становить 59 478 кв. км (без Мемельської області).

Поверхня Литви являє собою трохи горбасту рівнину. На заході і на сході висоти збільшуються. В Телшайському повіті, на північному заході Литви, середня висота над рівнем моря досягає 180 м. Найбільша висота (251 м над рівнем моря) знаходиться на крайньому північному сході країни, в Зарасайському (колишньому Ново-Олександрівському) повіті. На території Литви налічується коло 900 озер, з них коло 400 в східній і південно-східній частині країни.

Клімат в наслідок близькості моря теплий і вологий. Переважають вітри західного напрямку. Середня температура року плюс 6,5 — 7°. Середня температура січня в

Каунасі мінус 4,7°. Середня температура липня плюс 17 — 18,6°. Тривалість зими коло 4 місяців. Ріка Німан вкрита кригою біля Каунаса протягом 77 днів на рік. Середньорічна кількість опадів коливається від 500 до 600 мм.

Головною і єдиною великою рікою Литви є Німан. Найважливіші притоки Німана в межах Литви: справа — Вілія, або Неріс (Литві належить тільки нижня течія; має притоки Швентойн, Невежіс і Дубіса), зліва — Шешупе. В північно-західній частині Литви знаходиться ріка Вента, яка тече безпосередньо в Балтійське море (належить Литві тільки верхня течія). В північній частині Литви знаходиться басейн ріки Західна Двіна (по-латишському Даугава). В ріках водиться осетер, лосось, форель, сиг, щука, плітка, лящ, карась, окунь і ін.

Судноплавними ріками Литви є Німан (від Каунаса) та його праві притоки — Вілія і Невежіс. Сплавними ріками є праві притоки Німана — Дубіса і Мітува. Спавною рікою є і Вента (Віндава), з'єднана на території Шауляйського повіту з рікою Дубісою Віндавським каналом.

Литва багата лісами. Площа, яку займають ліси, перевищує 1 млн. га, що становить коло 19% усієї її території. Розподіл лісів досить рівномірний. В Каунаському, Шауляйському, Расейняйському і Зарасайському повітах переважають хвойні ліси; в інших повітах — листяні. В листяних лісах водяться ведмеді, вовки, борсуки, лисиці, багато зайців, кротів, їжаків. З птахів зустрічаються: сокіл, орел, яструб, куприк, сова, пугач, сорока, іволга, тетерук, глухар, рябчик, куріпка, перепілка і ін.

Чисельність населення Литви на 1 серпня 1940 р. — 2 880 тис. чоловік (без Мемельської області).

Середня щільність населення в Литві становить 48 чоловік на 1 кв. км.

Найважливіші міста Литви. Вільно — стародавня столиця Литви. Місто засноване в X віці. Розташоване при впадінні ріки Вілейки у Вілію, на берегах обох рік. Вільно є великим залізничним вузлом. Через Вільно проходять залізничні лінії на Каунас, Шауляй, Ліепая (Латвія), Даугавпілс (Двінськ, Латвія). З СРСР місто зв'язане залізничною лінією Молодечно — Мінськ. В 1910 р. у Вільно налічувалось 315 промислових підприємств. Після захоплення Вільно поляками промисловість міста стала хиріти. Тепер в місті налічується лише кілька десятків промислових підприємств — харчосмакові, дерево-

обробні, трикотажні. Вільно є великим культурним центром країни.

Місто налічує коло 200 тис. жителів.

Каунас — тимчасова столиця Литви. Стародавнє місто-кріпость при впадінні ріки Вілії в Німан, розташоване на обох берегах Вілії і на правому березі Німана. Засноване, за переказом, в кінці X віку. Протягом XIV віку Лівонський орден багато раз намагався захопити Каунас і підкорити його собі. Між Литвою і Лівонським орденом точилась запекла боротьба. Місто не раз переходило з рук в руки. Здавна в Каунасі відбувався обмін литовських товарів на товари, що їх привозили з інших країн.

В 1731 р. великий пожар цілком знищив місто. Під кінець XVIII віку його знов відбудували, і значення Каунаса було відновлене.

До приєднання Вільно до Литви в Каунасі був єдиний в Литві університет.

На 1 січня 1939 р. в Каунасі налічувалось 152 363 жителі.

Шауляй — коло 31 тис. жителів.

Паневежіс — 26 508 жителів. З міст з населенням менше 20 тис. слід відзначити: Маріамполе, Вілкавішкіс, Таураге, Кедайняй, Укмерге (колишній Вількомир).

Адміністративно Литва поділяється на 20 повітів: Каунас (колишнє Ковно), Маріамполе (кол. Маріамполь), Вілкавішкіс (кол. Вільковишки), Кедайняй (кол. Кейдани), Укмерге (кол. Вількомир), Шакаяй (кол. Шакі), Расейняй (кол. Росієни), Шауляй (кол. Шавлі), Телшай (кол. Тельші), Мажейкаяй (кол. Можейки), Паневежіс (кол. Поневеж), Таураге (кол. Тауроген), Сейнай (кол. Сейни), Усяни (кол. Утена), Трокай (кол. Троки), Біржай (кол. Біржі), Зарасай (кол. Ново-Олександрівськ), Кретінга (кол. Кретінген), Алітус (кол. Оліта) і Рокішкіс (кол. Ракішки).

За національним складом Литва є більш-менш однорідною державою. Литовці становлять коло 85% всього населення, євреї — 7%, поляки — 4%, руські — 2,5% і інші — коло 2,5%.

Не маючи підтримки в масах литовського народу, сметонівський уряд всіляко розпалював національну рознь в країні. Національні меншості — руські, білоруси, євреї — зазнавали гонінь. Національні школи закривались, національна література і рідна мова всіляко переслідувались.

Нелитовців усіма способами усували з роботи, особливо в державних установах і підприємствах. В Паланзі сметонівські «охоронці культури» організували навіть спеціальний пляж для євреїв — «пляж-гетто».

Одержавши по договору з СРСР місто Вільно, сметонівська кліка і тут почала розправу з національними меншостями, як і по всій Литві. З підприємств і установ почали витіснити всіх нелитовців — руських, білорусів, євреїв, поляків. Біржі праці навіть не реєстрували цих звільнених з роботи, як «іноземців». Розпорядженням сметонівського уряду було об'явлено, що з 1 липня звільняються всі руські, білоруські, єврейські і польські вчителі.

ЕКОНОМІКА ЛИТВИ

Литва — аграрна країна, яка вивозила надлишки сільськогосподарської продукції і ввозила промислові вироби. Про аграрний характер країни з достатньою переконливістю говорять дані розподілу самодіяльного населення по найважливіших галузях народного господарства. В сільському господарстві, лісній справі і риболовстві зайнято 79,4% самодіяльного населення, в промисловості — 8,7%, в торгівлі і на транспорті — 3,3%.

Корисними копалинами Литва дуже бідна. В країні нема ні покладів вугілля, ні нафти, ні металів. Поклади торфу маютьс'я в багатьох районах країни, особливо в Телшайському і Расейняйському повітах.

Промисловість Литви розвинута надзвичайно слабо і має, переважно, кустарний характер. Так, наприклад, за офіціальними даними на 31 липня 1938 р., в усій країні (включаючи Клайпеду) налічувалось всього лише 1441 підприємство. Загальне число зайнятих в промисловості робітників і службовців становило 40 818 чоловік. Підприємств, з числом зайнятих понад 50 чоловік, налічувалось на 1 квітня 1939 р. всього 108. На крупних підприємствах Литви в цей час було зайнято 18 тис. робітників і службовців.

Основними галузями литовської промисловості є: харчова, паперова, текстильна і деревообробна. Вартість продукції литовської промисловості становила в 1937 р. (включаючи Клайпеду): текстильна промисловість 64 млн. лит, машинобудування і металовироби — 22,4 млн. лит, шкіряна промисловість — 18,2 млн. лит, деревообробна промисловість — 38,7 млн. лит, харчова промисловість —

178 266 тис. лит, паперово-поліграфічна промисловість — 36 млн. лит.

В Каунасі зосереджено кілька десятків дрібних промислових підприємств — текстильні, металообробні, сірникові фабрики, хімічний завод, завод скляних виробів і лісопильний, тютюнова фабрика і м'ясопереробні підприємства. Центром шкіряної і мукомельної промисловості є Шауляй. В Паневежісі розташовані м'ясопереробні і винокурні заводи та ряд млинів. В Маріамполі (на півдні Литви) є винокурні та мукомельні підприємства і цукровий завод. В Телшайському і Расейняйському повітах є торфозробки.

В литовському експорті вироби промисловості становили мізерну частку — коло 2%. Весь експорт складався з сільськогосподарських товарів.

Робітники в умовах сметонівського режиму цілком і повністю залежали від сваволі підприємців. Закон про 8-годинний робочий день існував лише на папері. В дійсності майже в усіх без винятку галузях він був набагато більший 8 годин. Так, на цілому ряді текстильних підприємств робочий день досягав 12 годин, шофери працювали по 14 годин, прачки — по 16 годин і т. д. На початку листопада 1939 р. газета «Ліетувос Жініос» повідомляла, що робітники фабрики «Майстас» працюють по 12 годин на день. Надурочні багатьом робітникам не виплачуються. Крім того, як правило, видача зарплати систематично затримується. Службовці кафе «Конрада» (Каунас) працюють по 19 годин на добу. Для ряду ж категорій робітників 8-годинний робочий день був скасований і формально. В травні 1939 р. сметонівський уряд скасував закон про 8-годинний робочий день для робітників, зайнятих на сезонних роботах. Праця і відпочинок робітників, зайнятих на торфозробках, на будівництві, на цегельних заводах, на обпалюванні вапна і т. д. і т. п., законом не регламентувались. Лише новий уряд, що прийшов до влади після втечі Сметони, встановив на цих підприємствах 8-годинний робочий день.

8 квітня 1940 р. газета «Ліетувос Жініос» вмістила звіт про нараду робітників-старшин текстильних фабрик. Нарada відбувалась в сумно-знаменитій Дарбо Румай (Палаті праці). Ось як передає газета виступи робітників-старшин:

«Багатьом робітникам не виплачують встановленої норми зарплати», — заявляє один з них.

«Хазяї часто невірно рееструють пророблений робітниками час. Робітники, які пропрацювали 6 днів, дістають зарплату тільки за 4 дні»,— скаржитися другий.

«Взагалі хазяї проводять різні махінації за рахунок робітників»,— подає репліку третій.

Один з старшин заявив, що через часте псування машин робітник, який працює акордно, заробляє тільки 2—3 лити на день.

Всі скаржились на антисанітарні умови праці і, зокрема, вимагали, щоб були встановлені вентилятори. Вказували, що там, де вони встановлені, вони не працюють... з міркувань економії електричної енергії.

Кількість цих прикладів, що яскраво малюють картину підприємницької сваволі, можна було б значно збільшити.

Зарплата була низька і не забезпечувала робітникові навіть прожиткового мінімуму. Так, за офіціальними литовськими даними, прожитковий мінімум сім'ї в 5 чоловік становив в 1939 р. 150 лит на місяць. А між тим дуже багато промислових робітників одержували не більше 105 лит на місяць.

Ще тяжче було становище безробітних. Розмір допомоги був такий малий, що безробітний жив голодним життям, животів. Він втрачав свою квартиру і переселявся в жахливі трущоби на околиці міста. Він марно оббивав пороги всіх підприємств в шуканні роботи і, нарешті, втративши всяку надію, ішов в Дарбо Румай— Палату праці. До неї робітники і безробітні звертались лише в крайньому випадку, бо чекати від неї будьякої допомоги було майже безнадійно. Ось оповідання одного з безробітних:

«Протягом двох років я шукав роботи, всякої роботи, але все було даремно. Тоді я звернувся в Дарбо Румай. Результат той же.

Поступово розпродав усі речі. Потім захворіла і вмерла дитина. Захворіла дружина. Потім вмерла і друга дитина. Коли ж я знову в розпачі прийшов в Дарбо Румай, то мені глумливо відповіли: «Ми допомагаємо в першу чергу багатосімейним, а у вас навіть дітей нема».

Палата праці дбала про інтереси фабрикантів, а не про інтереси робітників. Недаремно колишній міністр внутрішніх справ Скучас, безпосередній організатор антирадянських провокацій, заявляв: «Я хвалю Палату

праці за те, що вона добробут робітників бачить не в підвищенні зарплати». Всією своєю діяльністю палата старалась заслужити цю похвалу.

Десятки тисяч раз порушували за останній рік підприємці свої договори з робітниками — не виплачували зарплати, затримували її, не давали відпусток, відмовлялись зареєструвати робітника в больничній касі і т. д. і т. п. В Дарбо Румай було послано 4 тис. скарг, і майже ні в одному з цих випадків Палата праці не стала на захист інтересів робітників.

Відсутність легальних профспілок, які були в свій час заборонені сметонівським урядом, утруднювала боротьбу робітників за свої права. Однак, не зважаючи на це, робітники литовських підприємств і безробітні, зайняті на громадських роботах, часто бастували, добиваючись іноді хоч би часткового задоволення своїх вимог. На початку лютого в Каунасі мала місце сутичка безробітних з поліцією. В цій сутичці брало участь коло 700 — 800 безробітних, зайнятих на громадських роботах по зміцненню берегів ріки Німан поблизу міста.

В Каунаському самоуправлінні було зареєстровано коло 3 тис. безробітних, фактично ж безробітних в Каунасі було більше 7 тис. Безробітні, зайняті на громадських роботах, працювали неповний тиждень і одержували мізерну зарплату — від 3 до 4,5 літа в день. Слід врахувати, що ціни на предмети широкого вжитку за останні місяці 1939 р. зросли від 40 до 125%. У зв'язку з цим безробітні забастували і потребували збільшення зарплати. Не зважаючи на вимоги робітників, уряд прийняв рішення про відправку частини безробітних на лісозаготівлі, де зарплата робітників значно нижча, ніж у місті. Безробітні відмовились їхати і послали свою делегацію до міністра внутрішніх справ Скучаса.

З наказу Скучаса делегація була арештована і вислана в концентраційний табір. Обурені безробітні пішли до будинку міністерства внутрішніх справ. Поліція затримала колони демонстрантів на околиці міста і наказала їм розійтись. Однак безробітні відмовились виконати цю вимогу. На допомогу поліцейським був висланий наряд кінної поліції, яка пустила в хід нагаї і зброю. 20 безробітних були тяжко поранені. Двоє з них умерли. Поліція арештувала більше 200 безробітних.

У відповідь на це робітники організували забастовки протесту на більшості каунаських фабрик і заводів. Заба-

стовки тривали 2—3 дні, але були придушені. Потім почались численні арешти.

На початку квітня на найбільшій в Литві каунаській фабриці по переробці продуктів тваринництва — «Майстас» — почалась забастовка, яка тривала чотири дні. Бастувало коло 400 робітників. Робітники вимагали підвищення зарплати на 30%. Поліцейські власті обрушились на забастовщиків. В ніч на 5 квітня в Каунасі було арештовано коло 150 чоловік. Однак бастуючі добились часткової перемоги. Зарплата була підвищена на 20%. Разом з тим, побоюючись, що приклад робітників фабрики «Майстас» підніме на боротьбу всіх робітників, литовські власті поспішили підвищити зарплату всім робітникам на 10—15%.

В особливо тяжкому становищі були робітники Вільно. За офіційними даними, тут налічувалось 13 тис. безробітних. Багато робітників працювали лише неповний робочий тиждень. Сметонівські підручні вирішили послати віленських безробітних на сільськогосподарські роботи і таким чином убити одним ударом двох зайців — очистити Вільно від безробітних і забезпечити куркульські господарства майже даровою робочою силою. Робота в куркульських господарствах — така каторга, що тисячі віленських безробітних з власної ініціативи знялися з обліку на біржі праці, аби не їхати на сільськогосподарські роботи.

Не задовольняючись жорстокою експлуатацією робітників і встановленням злидненої зарплати, правляча сметонівська кліка вирішила примусити робітників вносити відрахування з зарплати в ощадні каси. На початку травня 1940 р. правління так званої «промислової палати» Литви подало на обговорення уряду законопроект про примусові збереження робітників. Згідно з цим законопроектом, всі робітники і службовці повинні були вносити певний процент своєї платні в ощадні каси. Робітники і службовці, які одержували помісячну платню, повинні були вносити в ощадні каси 5% свого заробітку. Ті, що одержували винагороду за працю натурою, а також сезонні робітники повинні були за цим законопроектом вносити в ощадні каси 20% своєї платні.

Сільське господарство Литви має головним чином зерновий напрям. Головні з оброблюваних культур: жито, овес, ячмінь, картопля; з технічних культур — льон і конопля.

Литовське сільське господарство рівнем свого розвитку значно поступається перед сільським господарством інших прибалтійських країн: Латвії і Естонії. Досі в Литві ще існує трьохпільна система сівозміни, можна побачити соху. Звідси, природно, і врожай дуже невисокий.

Щоб мати ясну картину про стан литовського сільського господарства при сметнівському режимі, слід познайомитись з даними про розподіл землі по вгіддях, про врожайність і загальні розміри виробництва зернових та технічних культур.

Картину розподілу землі по найважливіших угіддях дає нам така таблиця (дані за 1937 р.):

КАТЕГОРІЯ	Площа (в тис. га)	Питома вага
1. Орна земля	2734,6	49,1
В тому числі:		
Зернові культури	1 403,4	25,3
Кормові трави і корнеплоди . .	551,5	9,9
Стручкові, городина, картопля .	266,2	4,8
Технічні культури	96,5	1,7
Земля під паром	412,9	7,4
2. Луки і пасовиська	1 140,1	20,5
3. Ліси	1 051,2	18,9

Середня врожайність з гектара за період 1930 — 1936 рр. становила: пшениці — 11,9 ц, жита — 11,5 ц, ячменю — 11,7 ц, вівса — 10,5 ц.

Виробництво зернових і технічних культур в 1938 р. становило:

НАЙМЕНУВАННЯ	Площа (в тис. га)	Урожай (в тис. ц)
Жито	528	6 261
Пшениця	203	2 469
Ячмінь	217	2 688
Овес	355	4 248
Картопля	186	20 683
Льон	78	262

Продукція коноплі (волокна) становить приблизно 26 — 31 тис. ц.

Культура льону особливо поширена в східній частині країни, в повітах Укмерге (кол. Вількомир) і Зарасай (кол. Ново-Олександрівськ).

Нові умови збуту продукції литовського сільського господарства на зовнішніх ринках в післявоєнні роки, переважаюча роль, яку протягом ряду років старалась закріпити за собою в литовському експорті Англія, стимулювали розвиток тваринництва. Тваринництво стало найважливішою експортною галуззю Литви. Бекон, м'ясо, яйця — найважливіші статті литовського експорту. В 1938 р. поголів'я худоби в Литві становило: великої рогатої — 1 172 тис. голів, коней — 552 тис., свиней — 1 192 тис., овець — 914 тис. Продукція тваринництва в 1937 р. становила: молока — 4 072 тис. гл, масла — 17 тис. т (тільки в кооперативних маслоробнях).

Рівень техніки литовського сільського господарства низький. В Литві є 434 трактори, але використовуються вони тільки для молотби. Оранка невеликих ділянок землі тракторами коштує дуже дорого — 50 лит з гектара. В сільському господарстві, в більшості хуторських господарств, а також і в общинних господарствах існує ще трьохпільна і навіть двохпільна система сівозміни.

Урожаї в Литві низькі. Збір зернових хлібів відстає від Латвії, Естонії, не кажучи про інші країни. Доходність з одного гектара землі дорівнює 34 литам. В бідняцьких господарствах головне сільськогосподарське знаряддя — соха. Штучні добрива застосовуються тільки в поміщицьких і куркульських господарствах. Землі бідноти і середняків виснажені. Більше мільона гектарів земель, придатних для обробітку, закинуті: вкриті чагарником, камінням, заболочені. Меліорація вимагає більш-менш великих затрат. Але за двадцять років Литовська держава витратила на меліорацію лише коло 30 тис. лит, зібраних самими селянами.

В сільському господарстві було зайнято 1 300 тис. чоловік. Крім того, щорічно наймалися 135 500 сезонних робітників, 7 500 батраків і 30 тис. підлітків. Загальне число батраків становило 230 — 250 тис. чоловік.

До Великої Жовтневої соціалістичної революції на території Ковенської губернії, що цілком увійшла потім до складу Литви, а також на тій частині території Сувальської, Віленської і Курляндської губерній, яка увійшла до складу Литви, розвинуте було поміщицьке землеволодіння. Поміщикам, у більшості своїй полякам, належало до 48% земель

ної площі. З 1919 р. в Литві почалось проведення так званої «земельної реформи». Литовський буржуазний уряд, приступаючи до здійснення цієї «реформи», керувався такими міркуваннями: 1) ніякий уряд не спроможний буде вдержатися при владі в країні, де є величезна кількість безземельних і малоземельних селянських господарств, якщо він не спробує хоч би приступити до розв'язання питання про землю; 2) переважання серед поміщиків поляків, які різко ворожі литовській державності і можуть використати свої економічні позиції на селі для підриву цієї держави, також робить конче необхідним проведення земельної реформи; 3) реформа дає можливість зміцнити позиції куркульства — головної соціальної підпори литовського буржуазного уряду — і протистояти революціонізуючому впливу Радянської Росії.

Приступаючи до проведення реформи, литовський уряд, на чолі якого стояв тоді Сметона, зовсім не думав знищити поміщицьке землеволодіння. Тому закон про реформу, прийнятий Установчими зборами Литви в лютому 1922 р., передбачав відчуження (звичайно, за відповідну компенсацію) лише тих поміщицьких земель, площа яких перевищувала 80 га. Кожний крупний землевласник міг зберегти за собою 80 га землі, в тому числі 25 га лісу. Вибір ділянки землі, яка лишається в розпорядженні поміщика, надавався самому поміщикові. Пізніше, в 1929 р., був прийнятий закон, по якому максимальна норма землеволодіння була збільшена до 150 га, і, крім того, дано право кожному членові сім'ї купувати додаткову земельну площу в 80 га.

В результаті цієї аграрної «реформи» значно посилилась заможна верхівка села. Сільськогосподарська буржуазія, становлячи по числу господарств незначну меншість литовського села, тримала в своїх руках переважну частину земельної площі. Про це досить красномовно свідчать такі дані:

В Литві було без Віленського краю 295 024 господарства, що займали площу в 4 146 542 га землі. По своїй площі вони поділялись (кінець 1939 р.) так:

140 598 господарств (від 0,2 до 10 га), які становили 49,05% всіх господарств, володіли земельною площею в 700 536 га, або 16,89% усієї земельної площі країни.

А 27 475 господарств (від 30 га і вище), які становили 9,32% всіх господарств, мали землі 2 185 242 га. Більше половини — 52,7% — всієї землі!

Коли ж зіставити дані крупних господарств з дрібними, то цифри будуть ще разючіші. 70 тис. дрібних господарств (від 0,2 до 5 га) мали 132,5 тис. га землі, а 624 крупні господарства — 143,5 тис. га.

Досить розвинута в Литві сіть сільськогосподарських кооперативів, особливо маслоробних, що охоплюють більше 250 маслоробень, була, природно, в руках найбільш заможної частини литовського села.

Розселення на хутори, яке посилено проводилось литовським урядом, сприяло зміцненню куркульських господарств. За даними 1938 р., на хутори було переведено 5 584 села, які становили 174 516 окремих хуторів.

Розселення на хутори було вигідне тільки куркульським господарствам. Майже половина бідняцько-середняцьких господарств боргувала державі. Вони мали на кожний гектар землі від 200 до 300 лит боргу, який повинні були виплачувати державі за одержані ними кредити при виході з общин на хутори. Великі податки на землю і інші збори душили селянство. Крім того росла заборгованість куркулям і поміщикам. Бідняцькі господарства розорялись, збільшувалось число батраків. В 1935 р. в Литві було продано з молотка 2 014 господарств, площа кожного з них не перевищувала двох гектарів.

Колишній бургомістр міста Каунас І. Вілейшіс 11 серпня 1939 р. в газеті «Ліетувос Жініюс» писав: «Сільські будівлі гниють, поправити їх трудно, бо все стало дорого... Селяни не можуть придбати ні жниварок, ні сіялок, не кажучи вже про трактори».

Злиденне становище литовського села досить яскраво описує колишній президент Литовської республіки доктор Грінюс в статті, опублікованій в 1938 р. в календарі товариства охорони материнства і дитинства «Капля молока». В цій статті Грінюс наводить результати обслідування умов роботи і життя литовських селянок. Він побував в 150 господарствах (общинних і хуторських), про які писав:

«Сільські хати тісні. Одно ліжко припадає на двох і більше чоловік. Хати не провітрюються. 12% селянських хат освітлюються газовими лампами без скла, 1% — каганцями, 29% хат мають глиняні підлоги. Багато хат мають земляні підлоги. 45% хат мають необклеєні і непобілені стіни. Паразити є в 95 сім'ях з 150. Дерев'яне взуття носять 76% селян, шкіряні черевики — 2%. 19% жінок зовсім не вживають мила. Літом селянські жінки пра-

цюють по 16 годин на добу, зимою — по 12 годин. Тільки 18 жінок з 150 відпочивають у святкові дні, інші працюють без відпочинку. М'ясо щодня їдять 2%, 4 рази на тиждень — 22%, рідше — 37%. 39% зовсім не їдять м'яса.

83% жінок не дістають медичної допомоги під час вагітності і родів, 19% дітей умирають, не досягнувши одного року».

Навіть буржуазні газети змушені були писати, що «частина селян повернулась до вживання домотканного одягу, а більше 70% сільських жителів носять дерев'яне взуття». Нужда змушувала селян продавати на ринок майже цілком продукти тваринництва, в той час як самі селяни їли м'ясо лише на пасху та на різдво. Таутининки, що довели країну до крайнього зубоження, самі цинічно заявляли: «Наш експорт масла не є ознака достатку. Навпаки, експорт молочних продуктів — результат нужди».

Становище сільськогосподарських робітників — батраків було особливо тяжке. Робочий день сільськогосподарських робітників досягав 14—16 годин, при чому їх заробітна плата була на 30—40% нижча, ніж у місті. Батрак одержував за свій робочий день 1,75—2,50 лита. Жінкам платили ще менше. Злиденне становище батраків досить правдиво описала газета «Вільянус Балсас» в передовій статті, озаглавленій «Нещасні люди». «Всякому, хто побував в маєтках,— пише газета,— ясно, що батраки є справжніми кріпаками, нещасними людьми. Від кріпаків минулого століття вони відрізняються тільки тим, що поміщик не може батрака продати або обміняти на собаку. Крім цього ніякої різниці нема, бо батрак власної землі не має, прив'язаний до маєтку і зайнятий такою ж кріпосною працею, як і його предки».

Тяжке становище литовських селян було вдячним ґрунтом для «діяльності» литовського земельного банку, який облутав селянські господарства сітими своїх «кредитів» і наживав величезні бариші. В середині квітня 1940 р. в Каунасі відбулися загальні збори акціонерів земельного банку, на яких був підведений річний баланс. Оборót банку в 1939 р. становив 214,8 млн. лит, чистий прибуток — 792 439 лит.

Безпросвітні злидні змучених непосильною працею селян, облутаних кабальними боргами банкові або сусідові-куркулю, сваволя місцевих сметонівських опричників, що оподатковували селян з усякого приводу штрафами, описували майно і виводили з двору останню скотину,—

все це нерідко викликало селянські заворушення, які закінчувались дикими поліцейськими розправами. Один з таких виступів селян в Маріампольському повіті в 1935 р. був з наказу міністра внутрішніх справ генерала Чаплікаса придушений жандармерією і військами. Сотні селян були поранені, кілька десятків убито.

«Безпорядки селян,— писав в січні 1940 р. колишній міністр земельних справ Крикшунас в журналі «Варпас»,— дуже рідке явище, бо селянин дуже терпелива і спокійна людина. Все ж нам довелося пережити безпорядки частини селян. Це є доказом того, що становище наших селян, особливо тих, які заборгувалися, дуже тяжке...»

Зате привільно жилося в сметонівській Литві поміщикам і капіталістам. Під охороною сметонівських холопів їх прибутки все більше зростали.

Так, наприклад, акціонерне товариство текстильних фабрик «Дробе» одержало в 1939 р. 700 тис. лит прибутку, або 40% до основного капіталу; власник фабрики Варпас—103 тис. лит прибутку, або 30% до основного капіталу; хазяїн фабрики Батас—259 тис. лит прибутку, або 33% до основного капіталу. Цей список можна було б значно збільшити. Брати Волокайтис одержували від своїх фабрик 83 тис. лит прибутку на місяць. В той же час за робітну плату робітника становила, наприклад, на фабриці Землін тільки 66 лит на місяць. Каторжна праця робітників і мізерна зарплата—от де джерело доходів литовської буржуазії.

Ще вищі були прибутки литовських банків. Так, наприклад, шість крупних банків Литви одержали в 1936 р. 4 160 тис. лит чистого прибутку. Банківські і заводські верховоди і вищі державні чиновники завжди працювали в тісному контакті. Вони діяли за правилом «рука руку мие». Державні чиновники крізь пальці дивилися на порушення законів промисловцями і банкірами, на безцеремонне використання ними державних коштів для цілей особистого збагачення. Ці ж, у свою чергу, не забували ділитися з чиновниками, підносити їм великі подарунки, хабарі і т. п. Досить, наприклад, вказати, що напередодні втечі Сметони Литовський банк, порушивши валютний закон, видав йому 12 тис. доларів.

За час існування буржуазної Литви було продано з торгів за борги 25 тис. селянських господарств. Частину виручених грошей земельний банк витратив на подару-

нок сестрі дружини Сметони: за 112 тис. лит він купив їй маєток. Ці і багато інших фактів навів депутат Шумаускас у своїй доповіді про націоналізацію банків і крупної промисловості на першій Сесії Народного сейму Литви.

Депутат Барнаускас розкрив на сесії картину жахливих злочинів, які чинились в Литовському банку. Він розповів зокрема, як кошти торгово-промислового банку були розкрадені другом Сметони Ічасом, як банкіри міста Шауляй Нурока пограбували тисячі дрібних вкладників, але лишились цілком безкарними.

* * *

Дуже показовим для характеристики ставлення до потреб народних мас колишнього литовського уряду є стан народної освіти.

Загальне обов'язкове початкове безплатне навчання було введено в Литві фактично на папері. Великий процент дітей шкільного віку був позбавлений можливості відвідувати школу через відсутність одягу, взуття, книг, зошитів, через необхідність допомагати батькам в господарстві і т. д. і т. п. Більшість школярів, особливо на селі, обмежувалась відвідуванням школи лише протягом 1—2 зим. В особливо тяжкому становищі були діти селян, які живуть в далеких селах.

Про дійсний стан шкільної справи в країні говорять дані, опубліковані в газеті «XX амжіус» від 13 березня 1940 р.

«Лікарі,— пише газета,— перевірили стан здоров'я у 56 219 школярів в 921 школі і стан самих шкіл. З цього числа шкіл 150 визнані непридатними для занять, а 29 — зовсім непридатними. В середньому на кожного школяра в класі припадає 3,03 кубічного метра (норма — 4 метри).

При перевірці стану здоров'я школярів хворих виявилось 7 675, або 13,6% всіх обслідуваних дітей. 11,3% дітей живуть в антисанітарних умовах, а 9,4% дітей мають паразитів».

Школи, як правило, не мали умивальників; школярі ходили брудні, обірвані. Вони носять старий одяг і взуття своїх батьків, братів і сестер.

Становище народних учителів на селі також тяжке. Учителі мали класи з числом учнів від 50 до 80. Учителів доводилось працювати надзвичайно багато. Зарплата його була надзвичайно низька — від 150 до 250 лит на



місяць. Цих коштів вистачало тільки на харчування. Одягались учителі погано. Великий процент учителів хворіє на туберкульоз. Навіть офіційна преса змушена була визнати, що 6% сільських учителів хворі на туберкульоз в третій стадії.

В наслідок тяжких умов праці учителі і взагалі сільська інтелігенція йшли в місто. Створилась велика плинність кадрів сільської інтелігенції. Місто не мало можливості забезпечити роботою інтелігентів, що прийшли з села, а на їх місці на селі учителями працювали люди, які не мали спеціальної освіти і практики. Міністерство освіти, використовуючи малокваліфікованих педагогів, «економить» на цьому великі кошти.

ХТО УПРАВЛЯВ ЛИТВОЮ

Формально Литва була демократичною республікою. Однак в дійсності в країні панувала дика реакція. Вчинивши в грудні 1926 р. з допомогою реакційного офіцера державний переворот, союз таутининків висунув на командні пости своїх людей і почав все більше урізувати і без того жалюгідні «свободи» буржуазної демократії.

В лютому 1936 р. сметонівська кліка заборонила легальну діяльність всіх «опозиційних» буржуазних партій і розігнала профспілки. Компартія була на нелегальному стані уже з часу падіння радянської влади в Литві. Союз таутининків — націоналістична реакційна організація — став єдиною легально існуючою політичною партією. Союз спирався в основному на куркульську верхівку села, а також на міську буржуазію, чиновництво і вищий офіцерський склад армії. Будучи відкрито реакційною організацією, що виступала у свій час проти аграрної реформи, проти 8-годинного робочого дня і т. д., союз таутининків не користувався, природно, довір'ям мас. До 1926 р. він не мав навіть ні одного представника в сеймі. На 1938 р. союз таутининків налічував 12 128 членів і 1 883 кандидати. Терор і демагогія, що прикривалась гучними фразами про «батьківщину» і «націю», були основними засобами, з допомогою яких таутининки тримались при владі. Одним з основних, якщо не головним стрижнем націоналістичної програми таутининків, було так зване віленське питання. В своїй політиці у відношенні до СРСР таутининки постійно дворушничали. Прикриваючись формально «дружніми» відносинами до СРСР, вони на ділі

брали активну участь в усіх антирадянських заходах і зокрема в організації так званої Балтійської Антанти.

«Вождем» союзу таутиників був президент Литовської республіки Антанас Сметона. Союз таутиників мав свою постійну партійну пресу. Зосередивши у своїх руках весь державний апарат, таутиники примушували і всю іншу литовську пресу, в тому числі і так звану опозиційну, танцювати під свою дудку.

У своїй діяльності союз таутиників спирався на цілий ряд націоналістичних організацій, що примикали до нього і контролювались урядом. До їх числа належать: союз литовської націоналістичної молоді, шаулісти (союз стрільців), союз литовських учителів, союз гуртків молодих селян і різні студентські націоналістичні організації.

Союз литовської націоналістичної молоді («Яуноі Лієтуна») являв собою напіввійськову організацію, що існувала з 1927 р. Число членів цієї організації на 1938 р. досягло 40 тис. чоловік. Члени союзу мали спеціальну форму, значки, прапори, посилено займались військовим навчанням. Союз був побудований за територіальною ознакою і поділявся на 37 районів і 1 192 філіали. Союз мав свій орган преси і щотижневий ілюстрований журнал «Яуноі Карта». «Вождь» союзу був безпосередньо підпорядкований «вождю» таутиників — Сметоні.

Шаулісти (союз стрільців) являли собою найреакційнішу, напіввійськову, напівполіцейську організацію. Союз був заснований в 1919 р. Побудований був за армійським зразком, але з територіальним поділом. Організація шаулістів налічувала до тисячі взводів всіх видів зброї, в тому числі і авіації. Число членів союзу стрільців досягало 30 тис. чоловік, які являли собою головним чином сільську і міську дрібну буржуазію і державних чиновників. Основними завданнями союзу були: допризовна підготовка молоді, перепідготовка запасних, підготовка партизанських кадрів на випадок війни, всемірне сприяння поліції і т. д. Союз мав свої «будинки стрільців», курси протиповітряної оборони, спортивні клуби і т. д. Члени союзу мали спеціальну форму, близьку до загальноармійської форми, і приписну зброю, що зберігалась на спеціальних складах. Союз був підпорядкований командуючому литовською армією і знаходився на бюджеті військового відомства. Всіма заняттями членів союзу керував кадровий командний склад литовської армії. Начальниками повітових загонів союзу були, як правило, військові

коменданти повітових міст. Союз видавав свій щотижневий журнал.

Спираючись на ці реакційні організації, сметонівська кліка ліквідувала одну за одною найважливіші статті литовської конституції 1922 р. В травні 1928 р. президент Сметона декретував нову, тимчасову конституцію, яка до краю урізувала права сейму і розширяла права президента. Нова конституція надавала президентові право призначати і знімати міністрів, вищих чиновників і офіцерів, декретувати закони. Нова конституція проголошувала президента керівником армії і надавала йому право розпуску сейму. Нова конституція ввела замість однопалатної системи двохпалатну: сейм і таріба (державна рада). Літовий ценз виборців був підвищений з 21 до 24 років. Право ж бути обраним в сейм мали лише особи, які досягли 30 років (за конституцією 1922 р.— 24 років). Число членів сейму скорочувалось з 85 до 49. Строк повноважень сейму збільшувався з 3 до 5 років. Строк повноважень президента збільшувався з 3 до 7 років.

В 1931 р. був прийнятий закон про вибори в міські самоуправління. Право обирати органи місцевого самоуправління було надано тільки головам сімей з числа платників податку не молодше 24 років.

В тому ж 1931 р. був опублікований закон про вибори президента не сеймом, як це було раніше, а особливими зборами виборщиків, що їх виділяли міські і повітові самоуправління.

В кінці 1931 р. Сметона був «переобраний» президентом Литовської республіки.

В лютому 1936 р. в Литві були заборонені всі політичні партії, за винятком урядової партії таутининків.

В 1936 р. був опублікований новий закон про вибори в сейм, який позбавляв виборщиків права висувати своїх кандидатів. На основі цього закону в червні 1936 р. вперше після десятилітньої перерви були проведені «вибори» в сейм. Ясно, що цей сейм навіть в найменшій мірі не відбивав інтересів народу, а був слухняним знаряддям правлячої плутократичної кліки.

Тільки з допомогою Радянського Союзу литовський народ скинув ненависне йому ярмо сметонівської кліки.

Нова литовська газета «Ляудісас Балсас» («Голос народу»), яка вийшла через кілька днів після вступу частин Червонї Армії в Литву, присвятила краху сметонівського режиму такі рядки:

«Ненависний режим плутократії, який довгі роки душив і знищував молоду Литву, рухнув — рухнув, як старий і смердючий пеня, що хоч і здавався гарним, але був наскрізь гнилим. Кривавий Сметона, вождь всіх гнобителів і розтратчиків, ганебно втік за кордон...

Литовський народ починає нову еру свого життя. Це великий день в історії литовського народу».

НАРОДНИЙ УРЯД ПРИ ВЛАДІ

Створений 17 червня новий уряд Литовської республіки почав реалізувати наведені вище положення своєї декларації.

З першого ж дня своєї роботи новий уряд почав рішучу чистку державного апарату від реакційних елементів — сметонівських похлібців. З допомогою громадськості урядові органи почали викривати і ізолювати провокаторів та шпіїв. Виняткове значення мав декрет про розпуск реакційної, антинародної партії таутиників. На відповідальні пости в державний апарат народний уряд висунув кращих представників трудової інтелігенції, вчорашніх політв'язнів, передових робітників і селян, жінок, чесних патріотів.

Через два дні після свого утворення уряд прийняв декрет про загальну безплатну освіту, включаючи і вищу, про введення безплатної медичної допомоги в лікувальних закладах країни. В той же день, 19 червня, було оголошено про скасування реакційної цензури. І уже наступного дня газети заговорили повним голосом, давши волю справжнім почуттям литовського народу. Газета «Ліетувос Айдас», відображаючи ці почуття народу, писала:

«Радянський Союз знов протяг литовському народові руку братерської допомоги і допоміг йому вилізти з трясовини, в яку його штовхала сметонівська банда ворогів і зрадників народу. Радянський Союз і Червона Армія принесли Литві спокійне майбутнє і визволили її від ярма узурпаторів.

Литовський народ щиро дякує Радянському Союзу, вождю народів Сталіну і керівникові уряду СРСР Молотову».

26 червня Литовське телеграфне агентство повідомило, що, згідно з постановою міністра внутрішніх справ, Литовська комуністична партія легалізована. Єдина партія,

яка представляє інтереси трудящих мас Литви, партія, яку зграя сметонівських катів жорстоко переслідувала, загнавши в глибоке підпілля,— ця партія дістала всі можливості для того, щоб відразу стати на чолі всенародного піднесення і очолити боротьбу мас за створення нової Литви.

28 червня народний уряд легалізував литовський комсомол. Створений сметонівцями реакційний союз учителів був розпущений. Усунено з роботи повітових шкільних інспекторів, яких старий уряд підбирав споміж «благодійних» елементів, цілком незалежно від їх кваліфікації. На їх місце поставлено кращих представників прогресивного литовського учительства, які користуються авторитетом і довірою учителів.

Народний уряд створив міністерство праці, яке повинно дбати про поліпшення побуту і матеріального добробуту робітників, розробляти питання робітничого законодавства, соціального страхування і т. д.

Що новий уряд по-справжньому дбає про потреби трудящих мас, про це говорить хоч би той факт, що за один тільки перший тиждень його існування число безробітних в Каунасі зменшилось на 1 200 чоловік. Новий бургомістр Каунаса доктор Гармус запропонував будівному відділу самоуправління в найближчі ж дні забезпечити роботою всіх безробітних литовської столиці.

Рішенням нового уряду анульований з 2 липня «Договір одностайності і співробітництва», укладений в 1934 р між Естонією, Латвією і Литвою. Тим самим була ліквідована так звана Балтійська Антанта, «в якій раніше воєнним союзом, спрямованим проти СРСР, були зв'язані тільки Латвія і Естонія, але яка з кінця минулого року перетворилась у воєнний союз, що включає крім Латвії і Естонії також і Литву» (Молотов).

Декретом з 1 липня був розпущений старий литовський сейм. На 14 — 15 липня були призначені вибори в новий, дійсно народний сейм. Проведення вільних виборів було найважливішим заходом народного уряду.

Новий уряд негайно відновив у правах професійні спілки. Ліквідована стара Палата праці, в якій засідали самі ж підприємці. Замість неї виникло Тимчасове центральне організаційне бюро профспілок. На всіх заводах і фабриках почали стихійно виникати профспілки, які зайняли почесне місце у величезній роботі по створенню нової Литви. Представники профспілок введені в цілий

ряд органів державної влади. На ряді підприємств профспілки організували робітничий контроль, щоб перешкодити саботажу хазяйчиків.

Новий уряд реорганізував литовську армію.

Литовська армія налічує 3 піхотні дивізії і одну кавалерійську бригаду. Кожна дивізія складається з трьох піхотних полків, одного полку польової артилерії і одного кавалерійського ескадрону. Кавалерійська бригада складається з 3 полків. Крім того, в армії є один дивізіон важкої артилерії, один батальйон інженерних військ, одна залізнична рота, один дивізіон броневих автомобілів і один бронепоезд.

Авіація складається з однієї ескадрильї розвідувальних літаків, однієї ескадрильї винищувачів і однієї ескадрильї бомбардувальників. Число літаків першої лінії — 110 машин.

Загальна чисельність литовської армії мирного часу — коло 30 тис. чоловік.

Військово-морського флоту Литва не має.

Сметонівська кліка робила все для того, щоб ізолювати армію від народу, втокмачити в голови солдатів свідомість необхідності сліпо коритися офіцерству і бути готовими в усякий момент виступити на придушення «внутрішнього ворога», тобто свого ж таки народу. З цією метою армія, тобто солдатська маса, була ізольована від участі в політичному житті, зокрема і від участі у виборах органів державного управління. Падіння влади литовської плутократії, утворення нового уряду і початок революційної перебудови всього життя країни не могли не зачепити армії, не могли не внести і в армію дух нового часу.

Рішенням народного уряду литовська армія докорінно реорганізована і перейменована в литовську Народну армію. В армії введено інститут політичних керівників і створено відділи пропаганди. Військовим службовцям надано право участі в політичному житті країни і, зокрема, право участі у виборах нового Народного сейму.

Перетворення литовської армії в Народну армію, введення в армії політичних керівників і відділів пропаганди, надання солдатам всіх політичних прав — поклало край сваволі реакційного офіцерства, зруйнувало стіну, штучно створену між армією і народом, включило армію в активне політичне життя країни, в боротьбу на стороні народу.

Щоб організовано провести вибори в сейм, забезпечити обрання справжніх народних представників, дати відсіч усім спробам ворогів литовського народу зірвати

справу будівництва нового життя, представники робітничих колективів, профспілок, трудового селянства і трудової інтелігенції, представники комуністичної партії та інші громадські організації об'єдналися на час виборчої кампанії в групу «Союз трудового народу Литви». Ця група розробила і опублікувала спеціальну виборчу платформу, в якій заявляє:

«Ми закликаємо всіх чесних громадян, патріотів Литви, всіх виборців, незалежно від їх становища, національності і віросповідання, голосувати тільки за тих кандидатів, які готові і здатні послідовно й рішуче боротися за такі вимоги нашої платформи, що відповідає інтересам трудового литовського народу:

В області зовнішньої політики — дружба між народами Литовської республіки і Радянського Союзу і міцний, непорушний союз Литовської республіки з СРСР.

В області внутрішньої політики:

1. Звільнення трудящих селян від недоїмок по платежах і податках і скасування різних штрафів за порушення.

2. Скасування банківської заборгованості незаможних і малоземельних селянських господарств.

3. Всемірна державна допомога безземельним і малоземельним селянам в одержанні ними землі.

4. Поліпшення становища робітників і службовців шляхом підвищення зарплати і поліпшення умов праці.

5. Проведення соціального страхування трудящих від хвороб і нещасних випадків за рахунок підприємців або держави.

6. Державне забезпечення престарілих робітників, робітниць і інвалідів праці.

7. Розвиток охорони народного здоров'я і розширення сіті лікарень, санаторіїв, диспансерів та амбулаторій.

8. Всемірний розвиток національної культури і науки, мистецтва і народної освіти.

9. Повна рівність національностей і свобода віросповідання.

10. Дальша демократизація Народної армії.

11. Забезпечення в інтересах трудящих свободи слова, друку, зборів, спілок.

12. Проведення громадянської метрикації.

13. Забезпечення недоторканості особи і майна громадян.

14. Припинення виплати допомог і стипендій імушим та антинародним елементам. Скасування персональних добавок вищим чиновникам і зниження непомірно роздутих окладів чиновникам.

15. Зниження квартирної плати для захисту прав неімущих квартиронаймачів.

16. Боротьба з спекуляцією.

ру

Громадяни і громадянки вільної Литви!

Голосуйте за вимоги платформи групи «Союз трудового народу Литви». Тільки шляхом здійснення цих вимог литовський народ знайде своє щастя і свої права».

Під керівництвом компартії в країні розгорнулась грандіозна передвиборна кампанія. Виборча платформа «Союзу трудового народу Литви» породила небувалу політичну активність народних мас. Народ побачив в цій платформі близьке здійснення своїх завітних бажань. Під керівництвом компартії робітники, селяни і трудяща інтелігенція йшли згуртованими рядами на вибори свого Народного сейму.

Компартія керувала всією передвиборною кампанією, вона була тією організуючою силою, навколо якої об'єдналися всі кращі люди Литви.

Прислужники сметонівського режиму всіляко старались зірвати передвиборну кампанію. Вони уперто намагались підірвати довір'я до компартії. Вони вимагали, щоб і буржуазним партіям була надана можливість «керувати» виборами.

Добре відповів цим провокаторам прем'єр-міністр Литовської республіки Юстас Палецкіс:

«Коли знаходяться ще люди, які дивуються, що у нас легалізована лише одна комуністична партія, то нехай вони згадають, що тільки комуністична партія прийшла з незаплямованими прапорами. Всі інші збанкрутували і докотились кінець-кінцем до підтримки гнилого сметонівського режиму».

В ході передвиборної кампанії народжувалась і міцніла небувала єдність робітників, селян і трудової інтелігенції. На передвиборних зборах вперше виступали люди, які ніколи раніш не насмілилися б заговорити про свої потреби і свої вимоги. Передвиборна кампанія вперше розкрила перед усім світом величезну ненависть мас до старого ладу і показала, яка велика тяга до кращого людського життя.

«Другий раз на моїх очах розбили кріпосне право», —

сказав на багатолюдному мітингу в Алитусі селянин — столітній старик.

«Наш народний уряд за 20 днів своєї діяльності зробив для трудящих більше, ніж усі попередні уряди за 20 років», — заявили на передвиборних зборах робітники текстильної фабрики «Дробе».

На багатотисячному мітингу в селі Лабардеяй Телшайського повіту виступив кандидат в депутати сейму селянин Баужа. «Раніше, — сказав він, — ми потай зустрічались, в лісах. Тепер ми можемо вільно збиратися і вільно розмовляти про свої справи, про вільне життя».

«Чотири п'ятих литовської інтелігенції в часи таутинків були викинуті з життя», — заявляли оратори на передвиборних зборах каунаської інтелігенції.

В один з передвиборних днів в Каунас прибула колона селян. Попереду на конях їхали три прапороносці з червоними шарфами через плече. За ними нескінченною низкою тяглись величезні вози. На них сиділи святково одягнені селяни і селянки, що їхали з усіх повітів Литви в столицю на мітинг дружби робітників і селян, скликаний групою «Союз трудового народу Литви».

Незвичайна процесія повернула до найбільшого майдану Каунаса, до майдану Вілейшіса. За селянами йшли колони робітників і службовців з прапорами і передвиборними транспарантами. Демонстранти несли портрети товаришів Сталіна, Молотова, Ворошилова і Тимошенка. Пройшли частини литовської Народної армії. Вперше поруч з офіцерами йшли політкерівники і голови солдатських комітетів. На майдані Вілейшіса зібралось понад 100 тис. чоловік. Це була величезна демонстрація єднання литовського народу, що вперше почув себе вільним, відкрито заявляв про свої права і виражав почуття великої любові до батьківщини всіх трудящих — великого Радянського Союзу і до вождя трудящих усього світу — Сталіна.

Після палкої промови прем'єра Палецькіса, який закликав голосувати за кандидатів блоку трудового народу Литви, виступив один з селянських делегатів.

«Раніше селяни, — сказав він, — навіть боялись наблизитись до президента, та їх і не підпускали до нього, щоб вони лаптями не натоптали. А тепер я ось стою на тому місці, де тількищо стояв і говорив президент. Сметонівці багато говорили про селян, а вважали їх за скот. Говорили, писали в газетах, що подають допомогу селянам, а на цю «допомогу» будували собі палаци. Ми просили

хліба, нам давали судових приставів, каторгу та торги, з яких продавали останню селянську конячку».

Подібні багатотисячні мітинги проходили в усіх містах, містечках і селах Литви. І скрізь, як і в столиці, маси виступали за блок трудового народу Литви.

Але й ворог не дремав. Сметонівське охвістя розгорнуло шалену кампанію, марно намагаючись зірвати вибори. Сметонівці поширювали провокаційні чутки, ніби новий уряд відбере у селян землю і насильно загонить їх в колгоспи; вони розпалювали національну рознь, агітуючи за те, щоб вибирали в сейм тільки литовців; вони старались залякати виборців загрозами, що, коли повернеться Сметона, всі, хто брав участь у виборах, будуть суворо покарані.

Однак всі їх підступи були розбиті. Народ відчував, що тільки нова влада, тільки кандидати «Союзу трудового народу Литви» назавжди визволять його від гніту, злиднів і безправ'я. Народ ішов на вибори 14 і 15 липня, як на свято.

Вибори в литовський Народний сейм продемонстрували небувалу політичну активність і єдність литовського народу. 95,51% виборців брали участь в голосуванні. За кандидатів блоку трудового народу голосувало 99,19% всіх, хто брав участь в голосуванні. Історія Литви ніколи не знала такої могутньої демонстрації єдності волі і дій народу.

В умовах сметонівського режиму сотні тисяч людей були позбавлені виборчих прав в силу літового, майнового і освітнього цензу. Так, наприклад, на «виборах» 1936 р. правом обирати користувались тільки 880 923 чоловіка з 2 499 529 жителів Литви. Але сотні тисяч виборців не брали участі у виборах ворожого їм сейму, бойкотуючи їх. Чого тільки не робили сметонівці, щоб загнати 880 тис. виборців на вибори. Вони попереджали всіх державних службовців, що останні автоматично втрачають своє місце, якщо не голосуватимуть за ставлеників сметонівської кліки. На селі вони ввели відмітку на паспорті про участь у виборах. Капіталісти загрожували робітникам, а поміщики батракам звільненням з роботи. Але ніщо не допомогло. Народ не хотів брати участі в комедії виборів. Тоді на допомогу прийшла «спритність рук» виборчих комісій і поліцейського апарату. Сметонівці повідомляли, наприклад, що на виборах 1936 р. по Алитуському округу голосувало 77,9% виборців. Тепер документально

встановлено, що фактично голосувало лише 33% виборців. По Каунаському виборчому округу вони оголосили про участь у виборах 1936 р. 72% виборців. Тепер встановлено, що фактично голосувало лише 36% виборців. По Маріямпольському округу сметонівці «зареєстрували», що 55,4% брали участь в голосуванні, в той час як в дійсності голосувало не більше 20% виборців.

Всього в Литві у «виборах» 1936 р. фактично брало участь 35—38% виборців, а офіційна статистика показала 70%.

Зовсім інша картина при виборах в литовський Народний сейм. З 1 450 тис. виборців у виборах брало участь 1 386 569 чоловік, а за кандидатів групи «Союз трудового народу Литви» голосувало 1 375 349 виборців.

Народ з радістю ішов до виборчих урн, бо знав, що він обирає свою владу, яка повинна вирішити долю трудящого народу, повинна визволити його від вікового гноблення і злиднів. Саме в цьому довір'ї народу до своїх депутатів — причина блискучого успіху останніх виборів в Литовський сейм.

Нові люди прийшли до керма державної влади. В колишньому сметонівському сеймі з 46 депутатів 42 були членами реакційної правлячої партії таутиників і 4 — співчували їй. Тут були широко представлені поміщики, крупні чиновники, ксьондзи, міцні куркулі, домовласники. Не було тільки представників народу. Ось що говорив про колишній сейм міністр юстиції Пакаркліс: «В сеймі не було представлено дрібне і середнє селянство, яке становить переважну більшість селян. Особливо необхідно підкреслити, що в сеймі не було ні одного представника сільськогосподарських або промислових робітників. Це показує, що сейм був чужий робітничому класові».

Колишній литовський сейм був ворожим народові зборищем реакціонерів-казнокрадів. В той час як трудящі Литви надривались від непосильної праці і не виходили з тяжких злиднів, «народні представники» сметонівського сейму одержували величезні оклади, все тугіше загвинчуючи прес куркульсько-капіталістичної експлуатації. Хто ж засідав у сеймі? Ось деякі дані, наведені в литовській газеті «Червоний Прапор».

Шакаяніс — голова сейму. Поміщик. Основний оклад у сеймі — 2 250 лит на місяць. Квартирні — 500 лит. Як контролер одержував по сумісництву ще 360 лит. Разом з 110 лит, не рахуючи, звичайно, головних доходів від його маєтку.

А. Гільвідіс — заступник голови сейму. Крупний домовласник. Директор «Латукіса». Оклад у сеймі — 1 620 лит, в «Латукісі» — 1 200 лит та крім того проценти, тантьєми, нагородні і ін.

Ю. Чаплікас — член сейму. Відставний генерал. Колишній міністр внутрішніх справ, який організував розстріл селян в Маріампольському повіті в 1935 р. і розстріл робітничої маніфестації в 1936 р. Учасник крупних торгових фірм. Крім багатотисячних доходів від маєтку і торгових фірм, одержував також пенсію в 1 017 лит.

Ю. Індірішунас — адвокат. Заступник голови сейму. Відомий хабарник. Оклад у сеймі — 1 620 лит.

І. Вілліушіс — 1-й секретар сейму. Оклад у сеймі — 1 350 лит. Член дирекції великого підприємства «Майстас». За кожну годину засідання в правлінні «Майстас» одержував 60 лит.

Б. Гудевічюс — 2-й секретар сейму. Поміщик. Дружина мала особистий маєток. Оклад у сеймі — 1 350 лит. За участь в роботі Ковенського міського і повітового самоуправління одержував окрему винагороду.

Колишній сейм був непоганим джерелом доходів для правлячої кліки. Сметонівський режим щедрою рукою обдаровував своїх ставлеників, а ті, в свою чергу, розглядали державну казну, як власну кишеню.

Новий сейм, в протилежність старому, являє собою плоть від плоті трудового народу. З 79 депутатів Народного сейму 21 — робітники, 26 — селяни, 27 — інтелігенти і службовці, 1 — ремісник, 1 — батрак, 3 — солдати. З 79 депутатів 49 — колишні політв'язні, звільнені народним урядом. Ось кілька портретів народних депутатів:

Адомаускас — найстаріший депутат сейму. Голова сесії. Все своє життя Адомаускас боровся проти ярма поміщиків. Неодноразові арешти, висилання в концтабори і ув'язнення в тюрми не зломали волі цього борця за справу народу. Десять років провів Адомаускас в різних тюрмах і концтаборах. Тепер він державний контролер Литви.

Антанас Гармус, доктор медицини, призначений народним урядом бургомістром Каунаса, учасник революції 1905 р. В 1905 — 1906 рр. був ув'язнений за революційну діяльність в Калварійську тюрму. В 1914 р. сидів в Ломжінській тюрмі. Автор ряду наукових праць.

Мечис Гедвіла — депутат Народного сейму по Телшайському виборчому округу, нинішній міністр внутрішніх справ Литви. З 1922 р. учителював в Паланзі. В 1927 р.

був ув'язнений у Варняйський концтабір. З 1928 по 1931 р. його десять раз арештовували за політичну діяльність. З 1931 р. — директор Телшайської больничної каси.

Томас Тамулевічюс — депутат Народного сейму по Алитуському виборчому округу. Малоземельний селянин. Учасник ряду селянських виступів. Багато раз арештовували його сметонівські жандарми за політичну діяльність. Двічі був ув'язнений в концентраційний табір в Кретінгу. Звільнив його з концтабору новий народний уряд.

Ігнас Лауціс, депутат від Паневежиського виборчого округу. Селянин Обеляйської волості Ранішського повіту. Протягом 20 з лишком років бере участь в революційному русі. Дев'ять років провів у тюрмі.

Янкеліс Вініцкіс, робітник-будівельник. Учасник революційного руху в Литві з 1922 р. З 1926 по 1931 р. відбував кару спершу в тюрмі, а потім в концтаборі. В 1935 р. його знов арештовують і присуджують до 15 років каторжних робіт. Сидів в Каунаській і Шауляйській каторжних тюрмах, звідки його звільнив тільки новий уряд.

Депутатами сейму є також кращі представники литовської інтелігенції. Серед них видатні письменники — Петрас Цвірка, Людас Гіра, Антанас Венцлова, працівники мистецтва — Олександра Сташкевічюте, І. Банайтіс, профспілковий працівник — Мотеюс Шумаускас та ін.

Такому сейму народ міг сміло повірити свою долю, бо він знав, що цей сейм реалізує вимоги трудящих мас.

Як тільки стали відомі результати виборів в Народний сейм, трудящі маси знов вийшли на вулицю, щоб привітати своїх обранців і дати їм свій наказ. Цей наказ був простий і ясний. Народ потребував від свого сейму проголошення Литви Радянською республікою і приєднання її до Радянського Союзу. Народ потребував корінного розв'язання питання про землю і перетворення землі, а також банків і крупної промисловості у всенародне добро, тобто в державну власність.

Народний сейм, що зібрався 21 липня, виправдав довіру своїх виборців і свято виконав їх наказ. На першому ж засіданні сесії сейму Литва була проголошена Радянською Соціалістичною Республікою. Одночасно сейм виніс рішення: «Просити Верховну Раду Союзу Радянських Соціалістичних Республік прийняти Литовську Радянську Соціалістичну Республіку до складу Радянського Союзу». Обидва ці історичні рішення були прийняті одноголосно.

22 липня Народний сейм Литовської Радянської Республіки в одностайно прийнятій декларації оголосив землю всенародним добром, тобто державною власністю. Сейм установив граничну норму землеволодіння в 30 га на селянське господарство і обернув надлишки земельної площі зверх цієї норми в державний фонд для наділення з нього безземельних і малоземельних селян землею.

В ознаменування історичного дня проголошення радянської влади в Литві сейм звільнив трудящих селян від усіх недоїмок по податках і штрафах.

23 липня Народний сейм Литовської Радянської Республіки одноголосно прийняв декларацію про націоналізацію банків і крупної промисловості.

Здійснились одвічні мрії трудящих Литви. Назавжди знищуються експлуатація людини людиною, безправ'я народних мас і гнітюча нужда. Прийшов, нарешті, час, коли литовський народ сам став вершителем своєї долі.

Хвиля всенародних демонстрацій по всій країні, що вітали рішення з'їзду, показала, які є справжні почуття литовського народу, куди спрямовані його погляди, з ким вирішив він навіки зв'язати свою долю.

Сподівання всього литовського народу висловила газета «Дарбо Ліетува»: «З надією і довір'ям дивиться народ нашої країни на могутній і великий Радянський Союз, і він повний рішимості йти за великим історичним прикладом, який дала країна соціалізму всім народам. Литовський народ ясно показав, що він хоче свою долю зв'язати з вільним і щасливим народом Радянського Союзу і будувати життя нової Литви в братерському союзі з усіма багатонаціональними народами Країни Рад».

Сьома Сесія Верховної Ради СРСР винесла рішення про прийняття Литви, а також Латвії і Естонії до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік. «Нема ніякого сумніву в тому,— заявив в своїй доповіді на сьомій Сесії Верховної Ради СРСР тов. Молотов,— що входження цих республік в Радянський Союз забезпечить їм швидке господарське піднесення і всебічний розквіт національної культури, що входженням в Радянський Союз їх сили будуть в багато раз помножені, їх безпека буде зміцнена і, разом з тим, ще більше виросте могутність Великого Радянського Союзу».



ДЕКЛАРАЦІЯ ЛИТОВСЬКОГО СЕЙМУ ПРО ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ В ЛИТВІ

Злочинний і байдужий до справжніх інтересів народу сметонівський режим завів країну в тупик як в області внутрішньої, так і зовнішньої політики. Життєві інтереси литовського трудового народу приносились в жертву корисливим інтересам купки багатіїв і експлуататорів. Єдиною долею трудящих міста і села були безробіття, невпевненість в завтрашньому дні, голод, нужда і національна нерівність.

Багато років литовський народ томився під гнітом цього реакційного режиму. Сметонівська кліка тримала наш трудовий обдарований народ в лещатах безправ'я і сваволі. Трудящі маси країни були позбавлені елементарної свободи, вони не могли мати своїх політичних, професійних і культурних організацій. Кожне вільне слово, вільна думка подавлялись негайно і безпощадно.

Сметонівська національна політика була політикою постійного провокування міжнаціональних сутичок, політикою нацьковування однієї національності на другу. Така національна політика була одним з устоїв існування узурпаторської влади Сметони і компанії. Ось чому за 8 місяців, що минули з того часу, як СРСР передав Литві місто Вільно і Віленську область і поки до влади не прийшов народний уряд, національний розлад в місті Вільно не тільки не слабшав, а навіть загострювався.

Інтереси литовського народу вимагали постійного і найтіснішого єднання і дружби з Радянським Союзом. Однак Сметона і його посіпаки проводили ворожу до

СРСР політику. Вони ставили нашу країну в напівколоніальну залежність від окремих капіталістичних хижаків, завдаючи тим самим величезної шкоди литовському народові і підготовляючи Литву як плацдарм для можливих нападів на СРСР.

Литовський народ не міг терпіти далі з боку правлячої кліки такої внутрішньої сваволі і зовнішньополітичного зрадництва. В єдиному пориві він повалив ненависний йому уряд і всю правлячу верхівку і відкрив тим самим шлях до вільних виборів у дійсно народний сейм, який представляє інтереси трудового народу і створений його руками.

14 і 15 липня 1940 року є в житті трудящих мас Литви великими історичними днями. Вони заклали основу союзу робітничого класу, селянства і трудової інтелігенції і ознаменувалися перемогою платформи групи «Союз трудового народу Литви», що міцно згуртувала всіх чесних патріотів країни, всіх, кому дійсно дорогі інтереси литовського народу.

В ці дні литовський народ виразив свою волю — навіки покінчити з політичним пануванням поміщиків і капіталістів, встановити справді народну владу і своїми руками почати державну перебудову країни.

Перемога групи «Союз трудового народу Литви» є історичним поворотом в житті країни, який забезпечує для трудящих повноту громадянських і політичних прав і світле майбутнє для них і для грядущих поколінь.

Народний сейм, як суверенний виразник волі народу Литви, покликаний закріпити його перемоги над плутократичним режимом, вважає своїм основним завданням і обов'язком по-новому розв'язати питання про характер державної влади в Литві.

Великий історичний досвід народів Радянського Союзу вчить, що тільки Радянська влада є справжнім виразником і захисником інтересів трудящих. Тільки Радянська влада — дійсно народна влада, при якій країною управляє сам народ, без капіталістів і поміщиків. Тільки в Радах знаходить своє втілення союз робітників і селян.

В Радянському Союзі назавжди знищена експлуатація людини людиною. Піклування про людину є в СРСР провідним началом всього життя. За кожним трудящим в СРСР забезпечене право на працю, право на відпочинок, право на безплатну освіту, на безплатну медичну допомогу, право на матеріальне забезпечення в старості.

Радянська влада — найдемократичніша державна влада. Досвід капіталістичних країн показує, що всяка інша влада є пануванням і безмежною сваволею купки експлуататорів над величезною більшістю народу.

Через Ради всі трудящі маси беруть повноправну участь в управлінні державою, в творенні вільного і щасливого життя для всього трудового народу. Тільки Радянська влада створює умови для висування з народу керівників і організаторів різних галузей державного, господарського і громадського життя, для розквіту народних здібностей і талантів. В Радянському Союзі нема національного гніту і національної нерівності. Ця страшна спадщина минулого знищена там безповоротно. Для Литви, де скинута народом правляча кліка роками розпалювала міжнаціональну боротьбу, встановлення Радянської влади є єдиною і найвірнішою запорукою національної рівності і вільного національного розвитку всіх народів, що населяють Литву. Тільки Радянська влада може забезпечити нам мир, роботу і свободу і визволить трудящі маси міста і села від експлуатації, нужди і безправ'я. Цьому вчить приклад Радянського Союзу. Тільки Радянська влада забезпечить нам політичне, господарське і культурне процвітання.

Виражаючи одностайну волю вільного трудового народу Литви, Народний сейм проголошує встановлення Радянської влади на всій території Литви.

Литва оголошується Радянською Соціалістичною Республікою. Віднині вся влада в Литовській РСР належить трудящим міста і села в особі Рад депутатів трудящих.

Народний сейм твердо впевнений, що все населення Литви згуртується навколо Радянської влади для забезпечення розквіту добробуту господарства і культури Литви, для свободи і щастя нашого народу, для повної перемоги народної справи.

Хай живе Литовська Радянська Соціалістична Республіка!

Хай живуть Ради депутатів трудящих!

Хай живе Радянський Союз — батьківщина трудящих усього світу!

Хай живе товариш Сталін — вождь, учитель і друг трудящих усього світу!

21 липня 1940 р.

ДЕКЛАРАЦІЯ ЛИТОВСЬКОГО СЕЙМУ ПРО ВСТУП ЛИТВИ ДО СКЛАДУ СРСР

Литовський народ, що його нещадно пригноблювали експлуататори, що зазнавав грабежу й насильства і був приречений на злидні та вимирання,—встановив у Литві новий державний лад, лад, при якому повновладним господарем країни є сам народ. Лад цей — радянський. Литва перетворена в Радянську Соціалістичну Республіку.

Литовські робітники, трудяща інтелігенція довгі роки терпіли від безробіття, жили в лещатах нужди і безправ'я.

Литовське селянство задихалось від безземелля і мало-земелля, бо більшу частину землі захопили поміщики та інші крупні земельні власники.

В старій Литві добре жилося тільки експлуататорам — підприємцям, фабрикантам, банкірам, поміщикам, вищим чиновникам, які в погоні за шаленими прибутками і доходами поневолювали трудящих Литви. Продажні сметонівські правителі насаджували в Литві іноземний капітал, який ненаситно грабував, хижацькими пазурами рвав і терзав тіло литовського народу. Все більше й більше росла економічна і політична залежність Литви від імперіалістичних хижаків, від іноземних капіталістів і банкірів.

Тепер народ з допомогою могутньої Червоної Армії скинув ярмо сметонівських поневолювачів і встановив у своїй державі Радянську владу. Існуючі Радянські Соціалістичні республіки є не відособленими, не відірваними одна від одної державами, а становлять між собою нерозривний союз. Вони входять в утворений на основі добровільного об'єднання рівноправний Союз Радянських Соціалістичних Республік. Життя показало, що співробітництво радянських республік привело їх до невиданого розквіту, бурхливого піднесення їх економіки і культури. За історично короткий строк вони перетворились в передові в політичному, економічному і культурному відношеннях республіки. Ніколи окремо взята республіка не могла б цього досягти.

Життя показало, що тільки об'єднані радянські республіки можуть протистояти боротьбі імперіалістичних держав за підпорядкування і підкорення ними малих національностей. Без державного Союзу Радянських Республік, без їх згуртування в єдину військово-господарську

силу неможливо було б устояти проти з'єднаних сил світового капіталізму ні на воєнному, ні на господарському фронтах.

Литовський народ знає, що Радянський Союз вів усі роки найдружнішу політику у відношенні до нього. Якщо Литва не була підкорена панською Польщею, якщо Литві повернена її стародавня столиця — місто Вільно, якщо Литва залишилась осторонь лютогоючого полум'я війни, якщо литовський народ скинув ярмо поміщиків і капіталістів і здобув можливість встановити у своїй країні єдино справедливий державний лад — Радянську владу, то все це завдяки Радянському Союзу. От чому в тісному зближенні з Союзом Радянських Соціалістичних Республік литовський народ завжди бачив своє краще майбутнє.

Злочинна реакційна кліка колишніх правителів Литви всілякими засобами перешкождала братерському зближенню СРСР і Литви, всіма заходами намагалась перешкодити встановленню міцного, непорушного союзу СРСР і Литви.

Тепер литовський народ, що покінчив з гнітом і безправ'ям і встановив новий державний і суспільний лад, повинен законодавчо закріпити міцний союз і дружбу Литовської республіки з Союзом Радянських Соціалістичних Республік.

Народний сейм Литви певен, що тільки входження до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік забезпечить справжній суверенітет Литовської держави, справжнє піднесення промисловості і сільського господарства, справжній розквіт національної культури, справжній розвиток матеріальних і духовних сил народу.

Ідучи за велінням народу, що повалив старий режим — режим гноблення і безправ'я, режим експлуатації людини людиною, — Народний сейм постановляє:

Просити Верховну Раду Союзу Радянських Соціалістичних Республік прийняти Литовську Радянську Соціалістичну Республіку до складу Радянського Союзу як Союзну республіку на тих же підставах, на яких входять в СРСР Українська, Білоруська та інші союзні республіки.

Хай живе Литовська Радянська Соціалістична Республіка!

Хай живе великий Союз Радянських Соціалістичних Республік!

21 липня 1940 р.

ДЕКЛАРАЦІЯ ЛИТОВСЬКОГО СЕЙМУ ПРО ОГолоШЕННЯ ЗЕМЛІ ВСЕНАРОДНИМ ДОБРОМ, ТОБТО ДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ

Литовський селянин віками боровся за землю і свободу. Він прагнув позбутися злиднів і безправ'я, жакливого поміщицького гніту і сваволі властей. Багато кращих синів народу загинули в цій боротьбі, багато світлих героїчних імен зберігає в своїй пам'яті литовський народ. Народ сподівався, скинувши поміщицьке ярмо, влаштувати собі краще життя, але литовські капіталісти, що прийшли до влади, також утискували і грабували селян. Селянин задихався від безземелля і малоземелля, від величезних і несправедливих податків, від боргів і штрафів, що накладалися на селян з усякого приводу. Селяни безнадійно втрачали свою землю, политу потом їх батьків і дідів, а земля оберталась в предмет спекуляції і безсоромного торгу багатіїв. Утворювались нові поміщики і мироїди, а трудові селянські господарства хиріли і бідніли, лишаючись без хліба і житла, без освіти і культури.

Не раз піднімались селяни Литви проти нового ярма експлуататорів. Кращі сини литовського народу ставали під робітничо-селянський червоний прапор — прапор комунізму. Багато з них, як Карл Пожела, гинули героями в нерівній боротьбі. І знову прибиті і принижені, змушені були відступати беззбройні трудящі люди перед збройними загонами захисників старого ладу, не втрачаючи надії і упевненості в близькій перемозі.

Тепер навіки покладено край цьому кошмарному минулому. Самі трудящі стали господарями визволеної Литви. Настала година, коли здійснились мрії наших дідів і батьків, коли трудовий народ на нових началах Радянської влади створює собі і дітям своїм світле і щасливе життя.

Виражаючи волю всіх трудящих і керуючись кровними інтересами трудових селян, Народний сейм оголошує, що вся земля з її надрами, всі ліси і води Литви належать народові, тобто є державною власністю. Віднині землею володітимуть тільки ті, хто її обробляє.

Сейм постановляє встановити в усій Литві граничну норму для селянських господарств у 30 гектарів на одно господарство, а надлишки земельної площі селянських господарств зверх цієї норми обернути в державний

земельний фонд для наділення безземельних і малоземельних селян землею.

Вся земля, що знаходиться нині у володінні трудящих селян, а так само і земля, яка буде передана державою безземельним і малоземельним селянам, закріплюється в безстрокове користування трудящих селян. Всякі спроби посягнути на особисту селянську власність або проти волі трудящих селян нав'язати їм організацію колгоспів рішуче каратимуться як такі, що йдуть на шкоду інтересам держави і народу.

Щоб полегшити становище селян, сейм вирішує звільнити селян від усіх викупних земельних платежів по проведеній раніше земельній реформі. Одночасно сейм доруचाє урядові розглянути питання про заходи полегшення становища селян щодо всіх інших боргових зобов'язань, які лежать на трудових селянських господарствах, про скасування несправедливих податків і про заходи полегшення податкового тягара для трудящого населення.

В ознаменування історичного дня проголошення Радянської влади в Литві — 21 липня 1940 року — сейм постановляє звільнити трудящих селян від усіх недоїмок по податках, а також по штрафам, накладених в адміністративному порядку.

Наділення безземельних і малоземельних селян з допомогою держави землею означає кінець голоду і злидням, які незмінно супроводжували політичне і економічне панування поміщиків та капіталістів.

Хай живе трудовий народ Радянської Литви — єдиний законний господар усієї землі!

Хай живе міцний союз робітників і селян!

22 липня 1940 р.

ДЕКЛАРАЦІЯ ЛИТОВСЬКОГО СЕЙМУ ПРО НАЦІОНАЛІЗАЦІЮ БАНКІВ І КРУПНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Визволений литовський народ на своїх зборах і мітингах в містах Каунасі, Вільно, Шауляй і Паневежісі, в селах і маетках одногосно потребував проведення націоналізації банків і крупної промисловості.

Народний сейм вважає ці вимоги справедливими. Багатства, створювані трудящими, замість того, щоб іти на

їх же власні блага, при буржуазному ладі йшли на збагачення і марнотратство заводчиків і фабрикантів, банкірів і поміщиків, а це створювало зубоження і безробіття.

Всі економічні сили країни були в руках буржуазії і служили засобом експлуатації трудящого населення. Такі банки, як Литовський комерційний, Земельний та інші, а також крупні промислові підприємства, як от «Інкарас», «Дробе», «Номунас», «Металлас», відігравали в цьому головну роль.

Враховуючи законні вимоги трудящих, Народний сейм проголошує націоналізацію банків і крупної промисловості на всій території Литовської Радянської Соціалістичної Республіки. З націоналізацією банків і крупної промисловості трудящі Республіки стають господарями народного багатства країни.

Народний сейм доручає урядові негайно розглянути і затвердити список банків та крупних підприємств, що підлягають націоналізації.

Хай живе Литовська Радянська Соціалістична Республіка!

23 липня 1940 р.



ЗАКОН

ПРО ПРИЙНЯТТЯ ЛИТОВСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ В СОЮЗ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Заслухавши заяву Повноважної Комісії сейму Литви, Верховна Рада Союзу Радянських Соціалістичних Республік *постановляє*:

1. Задовольнити просьбу сейму Литви і прийняти Литовську Радянську Соціалістичну Республіку в Союз Радянських Соціалістичних Республік як рівноправну Союзну Радянську Соціалістичну Республіку.

2. Прийняти пропозицію Верховної Ради Білоруської РСР про передачу в склад Союзної Литовської Радянської Соціалістичної Республіки Свенцяньського району і частини території з переважаючим литовським населенням Відзовського, Годутішковського, Островецького, Вороновського, Радунського районів Білоруської РСР.

3. Просити Верховну Раду Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки і Верховну Раду Союзної Литовської Радянської Соціалістичної Республіки подати на розгляд Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік проект встановлення точного кордону між Білоруською Радянською Соціалістичною Республікою і Союзною Литовською Радянською Соціалістичною Республікою.

4. Провести у відповідності з ст. ст. 34 і 35 Конституції (Основного Закону) СРСР вибори депутатів у Верховну

Раду СРСР від Союзної Литовської Радянської Соціалістичної Республіки.

5. Доручити Президії Верховної Ради СРСР призначити день виборів.

Голова Президії Верховної Ради СРСР М. КАЛІНІН.

Секретар Президії Верховної Ради СРСР О. ГОРКІН.

Москва. Кремль, 3 серпня 1940 р.

0,60

З М І С Т

	Стор.
З минулого Литви	4
Територія, населення, адміністративний устрій Литви	17
Економіка Литви	20
Хто управляв Литвою	32
Народний уряд при владі	35
Декларація Литовського сейму про державну владу в Литві . .	46
Декларація Литовського сейму про вступ Литви до складу СРСР	49
Декларація Литовського сейму про оголошення землі всенарод-	
ним добром, тобто державною власністю	51
Декларація Литовського сейму про націоналізацію банків і	
крупної промисловості	52
Закон про прийняття Литовської Радянської Соціалістичної	
Республіки в Союз Радянських Соціалістичних Республік .	54

К. ГРИГОРЬЕВ. Советская Литва

(на украинском языке)

Государственное издательство политической литературы при СНК УССР.

Київ, 1940.

Редактор *Т. Килюза*

Перекладач *Р. Єрусалимська*

Техредактор *М. Вальчук*

Коректор *Т. Пестунович*

Держполітвидав, № 204. БФ 2135. Зам. № 1592. Тираж 10.000. Формат паперу 54 x 84¹/₁₆.
 Друк. арк. 3¹/₂. Паперових аркушів 1³/₄. В 1 друк. арк. 37.000. Здано до виробництва
 19/IX 1940 р. Підписано до друку 12/X 1940 р.

Книжкова ф-ка Держполітвидаву при РНК УРСР. Київ, Синій майдан, 14.



60 коп.